

Utredningar & rapporter

Västerås Stad, Konsult och Service

28

U 2010: 28
Dnr 2010/416-KSS-064

Irja Holtter 021-39 11 29

Kartläggning av västeråsarnas kultur-, idrotts- och fritidsvanor ur ett jämställdhetsperspektiv

VÄSTERÅS STAD

Utredningar och rapporter produceras av Konsult och Service på uppdrag av Västerås Stads förvaltningar och bolag.

Utredning och statistik, 721 87 Västerås, 021-39 00 00,
www.vasteras.se , e-post: foramn.efternamn@vasteras.se

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Inledning.....	8
Genomförande.....	8
Definitioner	8
Beräkning av ekonomiska resurser	9
Idrott och motion.....	9
Idrott och motion bland barn och ungdomar	11
Föreningsidrott	12
Lokalutnyttjande.....	16
Publik	17
Fördelning av resurser.....	17
Kultur	18
Kulturskolan.....	18
Musik.....	19
Dans.....	20
Musik- och danspublik	21
Teater och lajv	21
Teaterpublik	23
Övrigt skapande.....	23
Besöka museum och utställningar.....	23
Bibliotek.....	24
Fördelning av resurser.....	26
Friluftsliv.....	27
Fördelning av resurser.....	28
Övrigt	28
Kommunal fritidsverksamhet.....	29
Datorvanor.....	30
Fördelning av resurser.....	31
Vad gör västeråsarna helst på sin fritid?	31
Fokusgrupper med barn.....	32
Fritid efter skolan	32
Vem bestämmer?.....	33
Anledningar till aktivitetsutövning.....	33
Norm och avvikelse.....	33

Avslutande diskussion.....	35
Fördelning av ekonomiska resurser och tillgång till anläggningar	36
Vanor, intressen och verksamheters tillgänglighet	37
Det fortsatta arbetet	37
Källförteckning.....	38

Sammanfattning

Denna kartläggning av kultur-, idrotts- och fritidsvanor ur ett jämställdhetsperspektiv, är en del av Västerås stads utvecklingsarbete under år 2010 för hållbar jämställdhet. Syftet med kartläggningen är att skapa förutsättningar för en jämställd fritid för flickor/kvinnor och pojkar/män samt att ge beslutsfattare på olika nivåer underlag för att styra och rättvist fördela anslagen för kultur- och fritidsverksamheten för barn och ungdomar i kommunen. Genom kartläggningen ska följande frågor besvaras:

- Är kultur-, idrotts- och fritidsanläggningar och verksamhet tillgängliga på samma villkor för båda könen?
- Hur ser fördelningen av ekonomiska resurser ut mellan pojkar och flickor respektive kvinnor och män inom området?
- Hur ser vanorna ut och hur är intresset för olika aktiviteter ur ett genusperspektiv?

Idrott och motion

Västerås har en motionerande och idrottande befolkning. Drygt 65 procent av de vuxna västeråsarna idrottar eller motionerar minst någon gång varje månad för sitt eget välbefinnandes skull. Kvinnorna i ålder 18-64 år är mer aktiva än männen, drygt 50 procent motionerar varje vecka att jämföra med 40 procent av männen i samma ålder. Att träna på gym är en aktivitetsform som attraherar både män och kvinnor i ungefär samma omfattning. Det är något fler kvinnor än män som tränar, samtidigt är det fler av männen som tränar varje vecka. En annan viktig arena för motionerandet är de anlagda motionsspår som finns runt om i kommunen. Drygt 30 procent av västeråsarna motionerar i motionsspår åtminstone någon gång varje månad. Förutom i Rocklunda så är det fler kvinnor än män ute i spåren. Det är också fler kvinnor än män som besöker stadens badhus. Män besöker dock idrottsevenemang i mycket högre utsträckning än kvinnor.

Det är 65 procent av pojkarna och 61 procent av flickorna i högstadiet som är medlemmar i någon idrottsförening och knappt 60 procent av både flickor och pojkar idrottar minst en gång i veckan i föreningsverksamhet. Bland de högstadieungdomar som inte är medlemmar i någon idrottsförening så idrottar/motionerar 39 procent av flickorna och 36 procent av pojkarna minst en gång i veckan.

Om man ser till de tio föreningar som har störst antal flickor respektive pojkar som medlemmar så hittar vi inte oväntat tre ridklubbar bland de populäraste flickföreningarna och hockey-, bandy- och flera fotbollslag bland de populäraste pojkföreningarna. När man ser till medlemsstatistiken hos föreningarna är det tydligt att fördelningen mellan pojkar och flickor som finns bland de yngsta barnen, håller i sig upp i åldrarna.

Vid en granskning av hur träningstider fördelas mellan flickor och pojkar i ett urval föreningar visar det sig att inom respektive förening har flick- och pojklag i samma åldersgrupper mycket lika villkor. Även vid en jämförelse mellan olika idrotter som i olika grad domineras av pojkar respektive flickor förefaller det att vara en rättvis fördelning.

Om vi utgår från de kostnader som finns för badanläggningar, idrottsanläggningar och motionsspår i stort och sätter dessa i relation till i vilken omfattning dessa nyttjas av män och kvinnor, både för egen aktivitet och som publik, så förefaller det som att den ekonomiska resursfördelningen är jämställd ur ett proportionalitetsperspektiv. Totalt sett är män aktivare idrottsutövare. De står för 60 procent av nyttjandet och tillgodogör sig 60 procent av de

avsätta resurserna. Kvinnorna står med andra ord för 40 procent av nyttjandet och 40 procent av resurserna kommer dem till godo.

Om vi ser till hur föreningsbidragen fördelas mellan pojkar och flickor i ålder 7-20 år så får dock pojkarna en större del av resurserna än flickorna. Av idrottsföreningarnas medlemmar är 42 procent flickor och 58 procent pojkar, men av föreningsbidragen går 61 procent till pojkarna och 39 procent till flickorna. Det genomsnittliga bidraget per föreningsmedlem är 1110 kr och om man ser till de föreningar som domineras av flickor så ligger sju av nio under genomsnittet.

Kultur

Kulturskolan är en viktig aktör när det gäller framförallt barns- och ungas kulturaktiviteter i Västerås. Knappt 10 procent av alla barn i ålder 7-12 år i Västerås är elever i kulturskolan och totalt sett har skolan över 1600 elever och en majoritet av dessa, 63 procent, är flickor och kvinnor. Precis som inom idrotten är det så att pojkar och flickor gör olika saker inom kulturområdet vilket innebär att kulturskolans aktiviteter till stor del består av homogena kategorier som domineras av antingen pojkar eller flickor.

Det är fler vuxna män än kvinnor som spelar instrument, vilket är intressant med tanke på att förhållandet är det omvända bland yngre barn för att sedan successivt jämnas ut under ungdomsåren. Både flickor och pojkar spelar i orkestrar och band inom kulturskolan men det finns en tydlig gräns som flickorna inte kliver över och det är den elektriska gränsen. I kulturskolans rockbandverksamhet dominerar pojkarna med 84 procent. Det här fenomenet hör inte bara till kulturskolan utan är också något som studieförbunden märker av i sin musikverksamhet.

När det gäller att besöka musikevenemang av olika slag så gör kvinnor och män detta i ungefär samma omfattning men det är fler kvinnor som besöker konserthuset. Bland högstadieläverna är det klart fler flickor än pojkar som går på musikevenemang några gånger om året.

Ungefär 230 barn och ungdomar i åldersgruppen 7-20 år spelar teater i Västerås, och av dessa är drygt 80 procent flickor. En av amatörteaterföreningarna tycker sig dock se en eventuell ändring då de har något fler pojkar än flickor i sin kö. Bland dem som lajvar är förhållandet det omvända.

En majoritet av biblioteksbesökarna är kvinnor och det är också kvinnor och flickor som står för den största delen av bibliotekslånen. I 10-12 års ålder lånar både flickor och pojkar som allra mest och då står ändå flickorna för 64 procent av åldersgruppens lån. Efter den här toppen sjunker pojkarnas lån i mycket högre utsträckning än flickornas och i ålder 13-15 år står flickor för 76 procent av lånen.

Nyttjandet och resursfördelningen när det gäller kulturområdet är det motsatta jämfört med idrotten. Man kan också se att kvinnorna tillgodogör sig lite mer av resurserna än männen i förhållande till nyttjandegraden. Kvinnor står för 58 procent av nyttjandet och får del av 60 procent av resurserna medan männen står för 42 procent av nyttjandet och får 40 procent av resurserna.

Friluftsliv

Att vara ute i naturen och att vandra i skog och mark är något som vi gärna gör. Andelen som är ute på det här viset håller i sig ganska konstant när man jämför högstadiel elever med vuxna. Ungefär 75 procent är ute i naturen åtminstone någon eller några gånger per år. Flickor och kvinnor är ute mer än pojkar och män men skillnaderna är inte så stora. Om vi ser till vilka det är som besöker friluftsområden, Björnön och badar vid friluftsbaden så är kvinnorna i majoritet med närmare 55 procent.

Det finns flera föreningar i staden som bedriver friluftslivsverksamhet och om vi ser till deras barn- och ungdomsverksamhet så är det en jämn fördelning mellan pojkar och flickor. Det finns dock en sida av friluftslivet som domineras totalt av män och det är jakt och sportfiske. Det är inte så många västeråsare som ägnar sig åt jakt, men av dem som gör det så är 80 procent män. När det gäller sportfiske så brukar ungefär 40 procent av männen och ungefär 15 procent av kvinnorna ägna sig åt detta åtminstone några gånger varje år. Av alla som sportfiskar är drygt 70 procent män.

Om vi ser till de ekonomiska poster som finns avsatt för friluftslivet så tilldelas männen 53 procent av de ekonomiska resurserna och de står också för nyttjandet i samma omfattning. Att männen får en större del av de ekonomiska resurserna här beror på att de är så dominerande inom sportfisket.

Vad gör västeråsarna helst?

I fråga Västerås 2009 fanns en öppen fråga om vad man helst gör på sin fritid och om det är något västeråsare tycker om så är det att umgås med familj och vänner, att promenera, träna/motionera och koppla av. Det finns vissa tydliga skillnader mellan kvinnor och män, vilka alla är i linje med vad som framkommit i kartläggningen. Det kvinnor helst gör på sin fritid i större omfattning än män är till exempel att läsa, gå ut med hunden, träna på friskis&svettis, pyssla hemma och handarbete. Det män helst gör på sin fritid i större omfattning än kvinnor är att spela golf, fiska, jaga, bygga på eller renovera hus/sommarstuga/båt och att titta på sport. Att gå på bio och att äta på restaurang förefaller män och kvinnor att vilja göra i ungefär samma omfattning och detsamma gäller att umgås med sina barn.

Avslutande diskussion

Oavsett vad pojkar och flickor, män och kvinnor gör eller vill göra och varför, så är det viktigt att stadens resurser fördelas på ett jämställt sätt. Om vi ser till hela fritidsutbudet så nyttjas det till 52 procent av män och till 48 procent av kvinnor. Männen är i majoritet när det gäller idrott och friluftsliv och kvinnor i majoritet när det gäller kulturområdet. Om vi slår ihop alla anläggningskostnader som rör dessa tre områden så handlar det om ungefär 250 miljoner kronor som kommer föreningar och invånare till del. Om vi ser till hur dessa fördelas mellan kvinnor och män så visar det sig att resurserna fördelas helt jämt, 50 procent till männen och 50 procent till kvinnorna. Utifrån denna beräkning förefaller det med andra ord som att kvinnorna får lite mer av den totala kakan än de borde få utifrån proportionalitetstanken och männen får då lite mindre. Något som är intressant är dock att när föreningsbidragen läggs till så ändras proportionerna till att faktiskt fullt ut motsvara det proportionella förhållandet, det vill säga att 52 procent av de ekonomiska resurserna kommer männen till godo och 48 procent av de ekonomiska resurserna kommer kvinnorna till godo. Utifrån detta kan konstateras att på ett övergripande plan fördelas stadens ekonomiska resurser på ett jämställt sätt när det gäller kultur-, idrotts- och fritidsutbudet. Detta förefaller också vara fallet när det gäller tillgänglighet till anläggningar av olika slag.

I kartläggningen framkommer att de aktiviteter barn börjar med som små, det är också dessa aktiviteter de blir kvar i. Den könsfördelning som finns bland de yngsta barnen står sig även när barnen växer upp. Det har också visat sig vara svårare för pojkar att kliva utanför normen och göra sådant som anses vara flickigt än det är för flickor att göra sådant som anses pojktigt. Flickor har på så vis större rörelsefrihet och större möjligheter att prova sig fram. Att det är så här är ett tecken på att det fortfarande är det pojkiga och manliga som utgör normen. Flickor kan göra pojkiga saker utan att det anses avvikande, de strävar mot normen, medan pojkar inte kan göra flickiga saker utan att riskera att bli retade och hamna utanför när de rör sig bort från normen. Det är fortfarande okej att vara pojkflicka men det är inte okej att vara flickpojke. Det här är ett problem som också behöver lösas för att barn ska kunna vara i första hand barn och för att vi ska närma oss en fritid där det är våra individuella egenskaper och intressen som avgör vad vi gör och inte kollektiva mönster.

Inledning

I mars 2009 undertecknade kommunstyrelsen den *européiska deklARATIONEN om jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå*. Deklarationen fastslår bland annat att det är nödvändigt att integrerar ett jämställdhetsperspektiv i alla verksamheter i kommuner och regioner för att främja jämställdhet. Det är också en nödvändighet för att stereotypa könsroller ska kunna avskaffas, vilket anses nödvändigt¹. Utifrån deklARATIONEN bedriver Västerås stad ett utvecklingsarbete under år 2010 – *Hållbar jämställdhet*, med syftet att *med ny kunskap hos Västerås stads ledande förtroendevalda, chefer och strateger skapa medvetenhet och en gemensam värdegrund, så att medborgare och brukare ges tjänster och bemötande på lika villkor oavsett kön*².

Som en del i utvecklingsarbetet beslutades att en kartläggning skulle göras av tillgången till och utbudet av kultur-, idrotts- och fritidsaktiviteter och anläggningar ur ett jämställdhetsperspektiv. Det övergripande syftet med kartläggningen är att skapa förutsättningar för en jämställd fritid för flickor/kvinnor och pojkar/män samt att ge beslutsfattare på olika nivåer underlag för att styra och rättvist fördela anslagen för kultur- och fritidsverksamheten för barn och ungdomar i kommunen. Genom kartläggningen ska följande frågor besvaras:

- Är kultur-, idrotts- och fritidsanläggningar och verksamhet tillgängliga på samma villkor för båda könen?
- Hur ser fördelningen av ekonomiska resurser ut mellan pojkar och flickor respektive kvinnor och män inom området?
- Hur ser vanorna ut och hur är intresset för olika aktiviteter ur ett genusperspektiv?

Genomförande

Kartläggningen har genomförts av Konsult och Service/Utredning och statistik på uppdrag av kultur-, idrotts- och fritidsnämndens stab. För att kunna genomföra en så bred kartläggning som möjligt har flera olika material och metoder använts. Någon större ny datainsamling har inte genomförts utan istället har befintlig verksamhetsstatistik och resultat från tidigare enkätundersökningar använts. Statistiken kommer från Stadsbibliotekets lånestatistik, kulturskolans elevstatistik och stadens föreningsstatistik samt även direkt från föreningar. När det gäller uppgifter från stadens föreningsstatistik så bygger dessa på de uppgifter som föreningarna lämnade i samband med ansökan om föreningsbidrag för år 2010. De enkätresultat som använts är resultaten från *Kultur- och fritidsvaneundersökningen 2006*, *Fråga Västerås 2009* och *Liv och hälsa ung 2010*.

För att få ytterligare information har representanter för verksamheter tillfrågats om uppgifter och föreningsrepresentanter har intervjuats. Intervjuer har även genomförts med några aktiva ungdomar. Med barn i ålder 7-9 år har fokusgrupper genomförts.

Definitioner

Det finns aktiviteter som benämns lika men ändå tillhör olika typer av verksamheter och därför också beskrivs under flera rubriker i rapporten. Det gäller till exempel dans som är både idrott/motion *och* kultur och paddling som är både idrott/motion *och* friluftsliv. Här har

¹ Europeisk deklARATION om jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå (2006)

² Dnr: 2009/133-KS-020

en uppdelning gjorts utifrån om aktiviteten ligger inom Riksidrottsförbundets(RF) ram eller inte. De aktiviteter som föreningarna själva anser hör till RF har räknats till *idrott och motion* och övrigt har hänförs till *kultur* respektive *friluftsliv*.

Beräkning av ekonomiska resurser

Att beräkna hur fördelningen av stadens resurser ser ut ur ett jämställdhetsperspektiv när det gäller kultur-, idrotts- och fritidsområdet är komplicerat av flera skäl. Ett är att det inte alltid är lätt att på ett säkert sätt fastslå i vilken omfattning en verksamhet eller aktivitet utövas eller besöks av flickor/kvinnor respektive pojkar/män. I kartläggningen har nyttjandegrad fastslagits från befintlig statistik och enkätresultat. En viktig källa här är föreningsstatistik över antal medlemmar i olika åldrar och antal efter kön.

Ett annat komplicerande skäl är att resursfördelning kan få olika utfall på olika nivåer. På en övergripande nivå kan det vara så att resurser fördelas jämställt ur ett stadsperspektiv, men på en lägre nivå kan det ändå få ett utslag som är ojämnt. Det är också svårt att fastslå om resurserna internt inom en verksamhet fördelas på ett jämställt sätt.

Kartläggningen utgår från ett proportionalitetsperspektiv där resursfördelningen på en övergripande nivå kan anses vara jämställd om flickor/kvinnor och pojkar/män får del av resurserna utifrån i vilken omfattning olika verksamheter nyttjas av respektive kön. Det här innebär med andra ord att, som exempel, alla idrotts- och motionsaktiviteter slås ihop och nyttjandegrad och resursfördelning räknas på helheten. För att nyansera beräkningarna förs diskussioner kring hur fördelningen ser ut även på lägre nivåer.

Idrott och motion

Idrott är ett område som engagerar på olika sätt. Man kan dels vara utövare själv, men man kan också vara åskådare, funktionär, ledare, supporter och så vidare. Riksidrottsförbundet (RF) har sedan år 1977 bedrivit ett medvetet jämställdhetsarbete utifrån tanken om att idrott är lika viktig för både pojkar/män och flickor/kvinnor. En anledning, som från förbundets sida lyfts fram som en anledning till varför jämställdhetsarbete är så viktigt, är att det ses som en förutsättning för framgångsrik idrottsutveckling. Både utifrån en demokratisk utgångspunkt och utifrån forskning så är jämställdhet betydelsefullt när det gäller effektivitet och utvecklingen hos både individer och organisationer. De mål RF har satt upp för sitt jämställdhetsarbete är bland annat att alla oavsett kön ska ges lika möjligheter att utöva idrott och att själva idrottsutövningen ska värderas och prioriteras på ett likvärdigt sätt.³ Dessa mål ligger i linje med de ingående frågeställningarna för denna kartläggning. RF konstaterar i sin skrivelse att målen inte är uppnådda ännu och frågan är då givetvis hur det ser ut här i Västerås. Idrott och motionerande handlar dock om mer än enbart verksamheter som bedrivs inom RFs områden vilket också framkommer i kartläggningen.

Västerås har en motionerande och idrottande befolkning. Drygt 65 procent av de vuxna västeråsarna idrottar eller motionerar minst någon gång varje månad för sitt eget välbefinnandes skull. Kvinnorna i ålder 18-64 år är mer aktiva än männen, drygt 50 procent motionerar varje vecka att jämföra med 40 procent av männen i samma ålder. Om vi ser till åldersgruppen 65-79 år så sjunker motionsgraden, med ett undantag: andelen män som motionerar någon eller några gånger per vecka ökar från 40 till 45 procent.

³ Idrottens jämställdhetsplan (2005) Riksidrottsförbundet

Figur 1 | Andel (%) män respektive kvinnor som motionerat/idrottat för eget välbefinnande. Kultur och fritidsvaneundersökningen år 2006

	18-64 år		65-79 år	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Någon/några gånger per vecka	40	51	45	44
Någon/några gånger per månad	25	20	19	16
Någon/några gånger per år	16	14	13	11
Aldrig	19	15	23	29

Kvinnors motionerande sjunker efter pensionsålder i högre utsträckning än männens. Hur det här kommer sig kan diskuteras. En förklaring kan vara att kvinnor och män till är föreningsaktiva på olika sätt i den här åldersgruppen. I åldersgruppen 65-79 år så idrottar 24 procent av männen i föreningsverksamhet att jämföra med nio procent av kvinnorna. Om man ser till annan föreningsverksamhet så deltar knappt 50 procent av både kvinnor och män i sådan. Det finns ett stort utbud av pensionärsföreningar i dag och några av dessa är rena idrottsföreningar. Som exempel kan nämnas bowlingklubbar, tennisklubbar och bangolföreningar. Majoriteten av medlemmarna i dessa föreningar är män till skillnad från övriga pensionärsföreningar, som till exempel PRO och SPF, där fördelningen är mer jämn eller där kvinnor är i majoritet. Även dessa föreningar ägnar sig dock åt motion i olika former som till exempel boule, stavgång och gymnastik. Att de äldre männen är i majoritet när det gäller idrottande i förening är ett faktum som håller i sig från yngre åldrar. Majoriteten av vuxna i Västerås är inte medlemmar i någon idrottsförening utan ägnar sig åt träningsaktiviteter vid sidan av föreningslivet. Bland dem som ändå är medlemmar i idrottsförening så är männen fler, 32 procent, att jämföra med 22 procent av kvinnorna. Män tränar också tävlingsinriktat i mycket högre utsträckning än kvinnor. En tredjedel av männen, 31 procent, tränar tävlingsinriktat (i olika omfattning) vilket motsvaras av 14 procent av kvinnorna.

En stor aktör på träningsområdet i Västerås är Friskis & Svettis som under 2000-talet har fördubblat sitt antal medlemmar. År 2009 var 11 procent av västeråsarna medlemmar i föreningen. Den största enskilda gruppen bland medlemmarna är i ålder 20-29 år och utgör hela 23 procent av alla västeråsare i ålderskategorin. Av medlemmarna är 63 procent kvinnor⁴. När det gäller föreningens verksamhet så består den dels av gruppaktiviteter av olika slag och dels av träning i gym. Så är fallet även när det gäller andra träningsanläggningar med gym. Det går dock inte att se att kvinnorna dominerar generellt när det gäller gymträning. Att träna på gym är en aktivitetsform som attraherar både män och kvinnor i ungefär samma omfattning. Det är något fler kvinnor än män som tränar, samtidigt är det fler av männen som tränar varje vecka.

Figur 2 | Andel (%) män respektive kvinnor, 18-79 år, som tränar på gym. Kultur och fritidsvaneundersökningen år 2006

	Män	Kvinnor
Någon/några gånger per vecka	18	17
Någon/några gånger per månad	9	11
Någon/några gånger per år	14	17
Aldrig	58	54

⁴ Friskis&Svettis verksamhetsberättelse för år 2009

Om vi delar upp de vuxna männen och kvinnorna i olika åldersgrupper så visar det sig att de som tränar i både högst omfattning och allra flitigast är de yngsta männen i ålder 18-29 år. Därefter sjunker träningsintensiteten successivt och från 30 års ålder och fram till pensionsålder är de gymtränande kvinnorna i majoritet. I den äldsta åldersgruppen blir andelen tränande män större än andelen kvinnor, däremot är det lika många män som kvinnor bland de äldsta som tränar någon/några gånger per vecka. Kvinnornas gymvanor genom livet skiljer sig från männens på så vis att det sjunker i ålder 30-39 år för att därefter bli som intensivast i ålder 40-49 år för att sedan åter sjunka och bli som lägst efter 65. Män har med andra ord sin ”gymtopp” innan de blir 30 och kvinnor sin efter 40.

En annan viktig arena för motionerandet är de anlagda motionsspår som finns runt om i kommunen. Drygt 30 procent av västeråsarna motionerar i motionsspår åtminstone någon gång varje månad och ytterligare en tredjedel gör det åtminstone någon gång varje år. Det är något fler män än kvinnor som rör sig i Rocklundas motionsspår medan det i spåren på Björnö och i övriga kommunen är fler kvinnor än män.

Figur 3 | Andel (%) män respektive kvinnor som besökt motionsspår.
Fråga Västerås år 2009

	Män	Kvinnor
Björnö motionsspår	16	19
Rocklunda motionsspår	17	15
Övriga motionsspår	18	20

När det gäller Rocklundaspåret så efterfrågades även hur ofta man besöker spåret för skidåkning och här kan man se att männen är mer aktiva skidåkare än kvinnorna. Ungefär 19 procent av männen jämfört med 14 procent av kvinnorna besöker Rocklundaspåret för att åka skidor på vintern.

Att röra sig i motionsspår förefaller att vara en motionsform som passar oavsett ålder. Männen fortsätter med detta i samma omfattning när de blir äldre, medan andelen kvinnor sjunker något efter 65 års ålder. För både kvinnor och män är det dock så att andelen som är ute i motionsspår någon eller några gånger per vecka ökar i och med pensionsålder. Möjligheten att ta sig ut i spåren på dagtid verkar med andra ord utnyttjas.

Ungefär hälften av de vuxna västeråsarna besöker Kristiansborgsbadet eller Lögarängsbadet åtminstone någon eller några gånger varje år. Kvinnorna är i majoritet och utgör 55 procent av besökarna totalt sett. Bland dem som besöker Kristiansborgsbadet är närmare 60 procent kvinnor så det förefaller som om de män som badar i högre utsträckning väljer Lögarängsbadet. De kvinnor och män som besöker badhusen gör det i ungefär samma omfattning, det är något fler av männen som badar någon eller några gånger per vecka, men de allra flesta, av både kvinnor och män, besöker badhus någon eller några gånger per år.

Idrott och motion bland barn och ungdomar

I och med att föreningar får bidrag för sin barn- och ungdomsverksamhet så finns det förhållandevis mycket uppgifter kring barns och ungas idrottande. Genom föreningarnas bidragsansökningar kan man se hur många pojkar respektive flickor i ålder 7-20 år som är medlemmar och hur de fördelar sig inom åldersgruppen. Förutom föreningsstatistik finns också information om högstadieungdomars idrottsvanor genom Liv- och hälsaundersökningen

som senast genomfördes i Västerås i februari år 2010⁵. Något som framkommer i Liv- och hälsa är att flickor och pojkar i skolår 7 och 9 idrottar och motionerar i ungefär samma omfattning. Det är 65 procent av pojkarna och 61 procent av flickorna som är medlemmar i någon idrottsförening och knappt 60 procent av både flickor och pojkar idrottar minst en gång i veckan i föreningsverksamhet. Andelen pojkar som gör detta varje dag är högre än andelen flickor. Andelen elever som idrottar/motionerar utanför föreningsverksamhet är ungefär 40 procent av både pojkarna och flickorna.

Den stora skillnaden i aktivitetsgrad i den här ålder går inte mellan könen utan mellan dem som är medlemmar i en idrottsförening och dem som inte är det. De elever i år 7 och 9 som är medlemmar i en idrottsförening idrottar/motionerar i mycket högre utsträckning än elever som inte är medlemmar i en idrottsförening. Det här kan tyckas självklart men det som är intressant här är att föreningsungdomarna idrottar/motionerar i högre utsträckning även utanför föreningslivet jämfört med jämnåriga som inte är med i någon idrottsförening. Av de elever som uppgett att de är medlemmar i en idrottsförening så tränar 89 procent av flickorna och 83 procent av pojkarna minst en gång i veckan i förening. Utöver föreningsverksamheten idrottar/motionerar 41 procent av föreningsflickorna och 45 procent av föreningspojkarna dessutom minst en gång i veckan utanför förening. Bland de högstadieungdomar som inte är medlemmar i någon idrottsförening så idrottar/motionerar 39 procent av flickorna och 36 procent av pojkarna minst en gång i veckan.

Figur 4 | Andel (%) elever i år 7 och 9 som tränar i och utanför förening uppdelat efter föreningsmedlemskap och kön. Liv och hälsa 2010.

	Medlem i idrottsförening				Ej medlem i idrottsförening	
	träna i förening		träna utanför förening		träna utanför förening	
	pojkar	flickor	pojkar	flickor	pojkar	flickor
Nästan varje dag	48	41	16	13	12	11
Minst en gång per vecka	35	48	29	28	24	28
Någon/några gånger per månad	7	4	26	27	16	21
Några gånger per år	3	3	13	16	14	11
Aldrig	7	5	16	15	35	29
Totalt	100	100	100	100	100	100

Föreningsidrott

Idrottsföreningarna i Västerås har tillsammans cirka 16500 medlemmar i ålder 7-20 år vilket är det åldersintervall som berättigar till föreningsbidrag. Många barn och unga är medlemmar i flera olika föreningar så det handlar inte om unika individer. Av medlemmarna är 58 procent pojkar och 42 procent flickor.

År 1996 konstaterades att flickor och pojkar följer traditionella mönster när de väljer idrottsgrenar. Flickor dominerade inom ridning och konståkning medan pojkar dominerade ishockey och till exempel budo. Det här mönstret håller i sig även år 2010, däremot kan man se att det har skett vissa förändringar. I de flesta idrottsgrenar är de utövande pojkarna i majoritet men det finns en rad idrotter där flickornas andel har ökat sedan 1996 och antalet

⁵ Liv och hälsa 2010 genomfördes även i år 2 på gymnasiet men här är svarsfrekvensen för låg för att resultatet ska kunna användas.

föreningar där flickor är i majoritet har också ökat, om än i blygsam skala, från åtta till nio. I tabellen nedan visas hur stor andel av de utövande som är pojkar respektive flickor inom olika idrottsgrenar⁶. För att kunna jämföra med år 1996 har den idrott som har störst andel flickor som utövare fått placeringsnummer ett, inom parentes anges sedan vilken placering idrotten hade utifrån flickandel år 1996.⁷ Det har skett vissa omkastningar i tabellen där till exempel skytte, boxning, badminton och tennis har ökat sin andel flickor, medan exempelvis amerikansk fotboll, softboll/baseboll, motorsport, kanot och cykling har ökat sin andel pojkar. När det gäller cykling så förefaller den grenen att ha tappat alla sina flickor i ålder 7-20 år.

Figur 5 | Andel (%) flickor respektive pojkar efter idrottsgren

Placering efter andel flickor	idrottsgren	flickor	pojkar
1 (1)	Konståkning	99	1
2 (2)	Ridning	96	4
3 (5)	Volleyboll	86	14
4 (3)	Dans	80	20
5 (4)	Gymnastik	78	22
7 (7)	Handboll	58	42
8 (11)	Friidrott	58	42
9 (6)	Simning	53	47
10 (13)	Segling	53	47
11	Klättring	46	54
12 (8)	Basket	44	56
13 (21)	Badminton	39	61
14 (23)	Tennis	39	61
15 (20)	Skidåkning / orientering	37	63
16 (14)	Fotboll	33	67
17	Brottning	31	69
18 (22)	Budo	29	71
19 (27)	Skytte	29	71
20 (25)	Boxning	29	71
21	Fäktning	26	74
22 (15)	Innebandy	24	76
23 (24)	Golf	23	77
24 (12)	Motorsport	22	78
25 (16)	Kanot	18	82
26 (30)	Ishockey	16	84
27 (9)	Baseboll & Softboll	16	84
28 (18)	Amerikansk fotboll	13	87
29 (28)	Bandy	12	88
30 (29)	Bowling	7	93
31 (19)	Bordtennis	6	94
32 (26)	Biljard	6	94
33	Le parkour	4	96
34 (17)	Cykling	0	100

Ett annat sätt att se på vilka idrottsgrenar som är populära bland flickor och pojkar är att se vilka föreningar som har störst antal flickor respektive pojkar som medlemmar. Inte oväntat hittar vi tre ridklubbar bland de populäraste flickföreningarna och hockey-, bandy- och flera fotbollslag bland de populäraste pojkföreningarna. Samtidigt kan vi också se att tre föreningar

⁶ Uppgifterna bygger på föreningarnas ansökningar om föreningsbidrag för sin barn och ungdomsverksamhet för år 2010.

⁷ Där det inte finns någon parentes efter placeringen så fanns inte idrottsgrenen med år 1996.

finns med på båda sidor i tabellen. Irsta HF, Skiljebo SK och VSS är föreningar som lockar både många flickor och många pojkar.

Figur 6 | De tio föreningar som antalsmässigt har flest flickor respektive pojkar som medlemmar

De föreningar som har antalsmässigt flest flickor	De föreningar som har antalsmässigt flest pojkar
Friskis&Svettis	VIK HK ungdom
V-ås ryttarsällskap	VIK fotboll
Hamre ridklubb	Skiljebo SK
VGF	VIB ungdom
Irsta HF	Rönby SK
VSS	IK Franke
Stora Ekeby ridklubb	Irsta HF
Skiljebo SK	VSK Bandy
GIF	VSS
V-ås friidrott	V-ås Fridnäs tennis

På flicksidan är det endast tre föreningar som representerar lagidrotter medan det på pojksidan råder motsatt förhållande; alla utom två föreningar ägnar sig åt lagidrott. En annan skillnad är att alla föreningar på pojksidan ägnar sig åt tävlingsidrott. På flicksidan finns föreningar som ägnar sig åt aktiviteter helt utan tävlingsinslag (friskis & Svettis) och ridföreningar med verksamhet både för den som vill tävla och för den som inte vill.

Något som skiljer de flesta lagidrotter åt från individuella idrotter är att flickor och pojkar delas upp i olika lag medan man inom individuella idrotter tränar tillsammans. Det här kan säkerligen påverka på olika sätt. I individuella idrotter som domineras av det ena könet kan det vara svårare att komma in om man tillhör det underrepresenterade könet. Det är lätt hänt att man blir den enda pojken eller flickan i sammanhanget vilket inte alltid är lätt. I lagidrotter märks det inte lika tydligt om man tillhör ett underrepresenterat kön eftersom man ändå tränar tillsammans med andra av samma kön i uppdelade grupper. Å andra sidan kan de individuella idrotterna där flickor och pojkar tränar tillsammans ses som en fördel i och med att alla garanterat tränar på lika villkor. Risken att flickor eller pojkar särbehandlas på grund av kön minskar och istället kan det vara individuell talang och mognad som avgör gruppindelningar.

Västerås simsällskap är ett exempel på en förening som attraherar både flickor och pojkar och som har en förhållandevis jämn könsfördelning med en viss övervikt av flickor. Inom föreningen finns en skillnad på så vis att det är fler flickor som simhoppar och fler pojkar som spelar vattenpolo. Bland dem som tränar simgrenar är fördelningen dock förhållandevis jämn upp till ungefär trettonårsålder då flickorna blir något fler. I takt med att simmarna blir äldre utjämnas förhållandet igen och när det gäller A-laget så är kvinnor och män lika många. Från föreningens sida lyfter man fram två möjliga förklaringar till den jämna könsfördelningen. Dessa förklaringar kan även ha betydelse för att det är så många barn och unga som är med i föreningen. Den ena förklaringen handlar om just deltagandet på lika villkor. Det görs ingen skillnad när det gäller planering, träning, tävling utifrån simmarens kön utan samma förhållanden gäller för alla. Föreningen har en gruppindelning som följer ett träningsystem där simmarna placeras i grupper efter färdighet och mognad. Enligt föreningen ligger flickor ofta lite högre i träningsystemet jämfört med jämnåriga pojkar eftersom de mognar lite fortare.

Den andra förklaringen handlar om att simning är något som alla behöver kunna, vilket innebär att föräldrar sätter sina barn i simskola i samma omfattning oavsett barnets kön.

Föreningens verksamhet för barn som är yngre än sju år är mycket eftertraktad och redan här är det en jämn könsfördelning. Det kan variera mellan olika säsonger och olika grupper, men på det stora hela så deltar lika många flickor och pojkar.

Om man ser till andra föreningar som har verksamhet för yngre barn så verkar det som att det här mönstret går igen. Den fördelning som finns i småbarnsverksamheten håller i sig även upp i åldrarna. Ser man till det antal barn som deltar i till exempel fotbollslekis för små barn är fördelningen 25 procent flickor och 75 procent pojkar⁸. Andelen fotbollsspelande flickor ökar något i skolålder och når en topp i 10-12 års ålder då 34 procent av fotbollsspelarna är flickor, men fler än så blir det inte.

Det här mönstret syns även inom gymnastiken där 62 procent av deltagarna i barngympagrupperna är flickor. En skillnad mot fotbollen är dock att pojkarnas andel inte ökar i takt med att barnen blir äldre utan istället minskar den ytterligare. En av föreningens pojkar, som går i gymnasiet och har tränat gymnastik sedan han var liten, menar att den stereotypa bilden av gymnastik som något som har med dans och dekor att göra, skrämmer bort pojkar. När han själv började med gymnastik kom han med i en grupp med bara pojkar och det tror han var en förutsättning för att han skulle stanna kvar. Det beror dels på att det inte hade varit roligt att vara själv pojke bland en massa flickor och dels på att pojkar och flickor utvecklas i olika takt vilket spelar stor roll i gymnastiksammanhang. Flickor kan vara jättebra gymnaster redan som barn medan pojkar blir som bäst först efter puberteten. Vidare menar han att det är en förändring på gång mot att fler pojkar börjar med gymnastik. Det är dock inte traditionell gymnastik som lockar utan nyare aktivitetsformer som till exempel le parkour och free running, som i praktiken handlar om att utföra avancerade gymnastiska övningar utomhus i stadsmiljö utan mattor och förinställd utrustning. Det är så gott som bara pojkar och män som ägnar sig åt detta och det här intresset är något som den traditionella gymnastiken inte lyckats fånga upp.

Inom ridning kan man också se att fördelningen mellan pojkar och flickor i barngrupperna följer med upp i åldrarna. Endast ett fåtal av ryttarna i ridlekisgrupper är pojkar och detta håller i sig upp till 20-års ålder. Hos de två stora ridföreningarna i Västerås tätort ökar andelen manliga ryttare bland de vuxna medlemmarna till över 10 procent. En av ridklubbarna berättar att diskussioner kring hur man ska locka pojkar till ridningen ständigt förs. Ett problem som lyfts fram är att pojkar börjar rida när de är lite äldre än flickor vilket innebär att de, av naturliga skäl, ligger efter de jämnåriga flickorna. Det är heller inte ovanligt att pojkar som rider blir retade av kompisar. Något annat som ridklubben tar upp är att flickors och pojkars rid- och hästintresse ser olika ut. Flickor tillbringar mycket tid i stallet även när de inte rider. De kommer till stallet för att de tycker om att hålla på med hästarna och för att umgås med sina kompisar. Pojkarna kommer till stallet när det är dags för ridlektion. På så vis kan man säga att för flickorna fungerar stallet mer som en fritidsgård där de tillbringar en stor del av sin fritid. För pojkarna fyller inte stallet denna funktion. Även i förhållandet till själva ridningen uppvisar flickor och pojkar olikheter enligt ridklubben. Pojkarna vill helst upp i sadeln och galoppa på en gång, vilket inte flickorna förefaller att ha samma behov av. Ett sätt att göra ridningen mer attraktiv för pojkarna har därför varit att försöka med till exempel tornerspel och att ha lite mer ”cowboystuk”.

En idrott som uppvisar tecken på att en förändring i andelsförhållandena eventuellt är på gång är bandyn där småflickorna visserligen är i minoritet men där deras andel bland de yngsta

⁸ Sammanslagna siffror från tre av stadens fotbollslag som bedriver denna verksamhet

deltagarna är mycket högre än bland de äldre. Bland spelarna i ålder 7-20 år utgör flickorna drygt 10 procent av spelarna, medan deras andel är ungefär 30 procent bland de små barnen i årets bandyskola (vintern 2010-2011). Golf är ytterligare ett exempel på en idrott som domineras av både män och pojkar. Enligt golfklubbarnas egen statistik⁹ är knappt 70 procent av medlemmarna män och om vi ser till barn i ålder 7-12 år är drygt 80 procent pojkar. I ålder 13-20 ökar flickornas andel till 27 procent. När det gäller golf kan man anta att de flesta barn som börjar spela har åtminstone en förälder som spelar själv. Det är lättare för en sjuåring att börja spela till exempel fotboll, även utan fotbollsspelande föräldrar, än det är att i motsvarande situation börja med golf. Om vi ser till golfklubbarnas egen statistik så är chansen störst att det är pappan i familjen som spelar och att det är sin son han tar med sig till banan, inte sin dotter.

Lokalutnyttjande

En fråga som diskuteras med jämna mellanrum är idrottsföreningarnas tillgång till lokaler för sin verksamhet. I utredningen år 1996 konstaterades att det går att få fram uppgifter om hur mycket tid olika föreningar bokar genom kommunen för sin verksamhet, däremot går det inte att veta hur dessa tider fördelas inom föreningarna. På nationellt plan har en diskussion förts under många år kring huruvida träningstiderna fördelas rättvist mellan flickor och pojkar och utifrån detta har studier genomförts i bland annat Stockholm och Göteborg¹⁰. I båda kommunerna konstateras att träningstider och lokaler fördelas på ett jämställt sätt. Flickor och pojkar har tillgång till träningstider och träningslokaler på samma villkor. I Stockholm kunde däremot en tendens anas att pojkar generellt får senare träningstider än flickor. En förklaring som lyfts fram till detta är att flickor uttrycker en oro över att vara ute sent på kvällarna och därför får de tidigare träningstider¹¹.

För att få en bild av hur det ser ut i Västerås har de bokade träningstiderna hos sju av stadens idrottsföreningar granskats. Föreningarna representerar idrotter som enbart bedriver verksamhet inomhus, föreningar som har olika typer av lokalbehov under året och föreningar som bedriver verksamhet på is. Inom respektive förening har flick- och pojklag i samma åldersgrupper jämförts. Resultatet visar att tiderna är mycket jämnt fördelade i de granskade föreningarna. Pojk- och flicklagen i samma ålder har generellt sett träning i samma omfattning och på ungefär samma tider. Även vid en jämförelse mellan olika idrotter som i olika grad domineras av pojkar eller flickor förefaller det att vara en rättvis fördelning. Om vi till exempel jämför de olika idrotter som utförs på is så är istiderna proportionerligt fördelade. Under förra vintersäsongen bokade föreningarna tillsammans 7051 istimmar. Den största andelen av dessa timmar, 60 procent, bokades av hockeylagen som också organiserar drygt 60 procent av skridskoåkarna, oavsett gren, i staden. 28 procent av istimmarna bokades av bandylagen som har 27 procent av skridskoåkarna som sina medlemmar, följt av konståkningen som har 11 procent av skridskoåkarna och 12 procent av istiderna.

Nu kan det mycket väl vara så att det ändå finns föreningar i staden där träningstider inte fördelas rättvist mellan pojkar och flickor, vilket givetvis bör ligga i både föreningarnas och stadens intresse att rätta till; det förefaller dock som att situationen i Västerås inte skiljer sig åt från resultaten som framkommit i tidigare studier på området.

⁹ De golfklubbar som statistiken över vuxna golfspelare bygger på är Tortuna-, Skerike-, Fullerö-, Ängsö- och Västerås golfklubb. När det gäller spelare under 20 år kommer uppgifterna från föreningsbidragsansökningar år 2009.

¹⁰ Blomdahl m.fl.(2009), FoU-rapport 2007:6, FOU-rapport 2010:1

¹¹ Blomdahl m.fl.(200)

Publik

Män besöker idrottsevenemang i mycket högre utsträckning än kvinnor. 62 procent av de vuxna männen gör detta varje år att jämföra med 44 procent av kvinnorna. För de flesta handlar det om besök någon eller några gånger per år men för 24 procent av männen och 12 procent av kvinnorna rör det sig om minst någon/några gånger per månad. Både män och kvinnor är som mest flitiga besökare i ålder 18-24 år, därefter sjunker det drastiskt. För kvinnor håller sänkningen i sig och de besöker idrottsevenemang i allt mindre omfattning ju äldre de blir. Männen å sin sida ökar sitt besökande på nytt efter 45 års ålder så att de kommer upp i samma nivåer som när de var under 25. Efter pension sjunker besökandet på nytt för männen.

Figur 7 | Andel (%) män respektive kvinnor som besökt idrottsevenemang
Kultur och fritidsvaneundersökningen år 2006

	18-24 år		25-44 år		45-64 år		65-74 år	
	Man	Kvinna	Man	Kvinna	Man	Kvinna	Man	Kvinna
Någon/några ggr per vecka	14	4	4	5	10	3	6	0
Någon/några ggr per månad	14	19	12	11	20	7	19	2
Någon/några ggr per år	36	30	39	33	39	32	38	33

Fördelning av resurser

Det är inte helt lätt att göra beräkningar som på ett fullständigt sätt kan redogöra för om de resurser som staden satsar på idrott i olika former fördelas på ett jämställt sätt. År 1996 konstaterades att resurserna fördelas förhållandevis jämställt mellan kvinnor och män utifrån den omfattning som kvinnor respektive män nyttjar anläggningarna. Nedbrutet i åldrar visade det sig dock att pojkar i ålder 7-20 år fick en större del av kakan än flickorna.

År 2009 uppgick stadens nettokostnad för idrottsanläggningar samt kostnaderna för föreningsbidrag till drygt 139 miljoner. Om vi utgår från de kostnader som finns för badanläggningar, idrottsanläggningar och motionsspår och sätter dessa i relation till i vilken omfattning dessa nyttjas av män och kvinnor, både för egen aktivitet och som publik, så förefaller det som att fördelningen är jämställd ur ett proportionalitetsperspektiv. Totalt sett är män aktivare idrottsutövare. De står för 60 procent av nyttjandet och tillgodogör sig 60 procent av de avsatta resurserna. Kvinnorna står med andra ord för 40 procent av nyttjandet och 40 procent av resurserna kommer dem till godo.

Om vi ser till hur föreningsbidragen fördelas mellan pojkar och flickor i ålder 7-20 år så visar det sig att, precis som år 1996, pojkarna får en större del av resurserna än flickorna. Av idrottsföreningarnas medlemmar är 42 procent flickor och 58 procent pojkar, men av föreningsbidragen går 61 procent till pojkarna och 39 procent till flickorna. Det genomsnittliga bidraget per föreningsmedlem är 1110 kr och om man ser till de föreningar som domineras av flickor så ligger sju av nio under genomsnittet. Riktigt lågt ligger ridningen med 643 kronor per medlem. Det är bara tre idrotter som får ett lägre genomsnittligt bidrag per medlem och dessa har alla färre än 30 utövare var i åldersgruppen. För att få lite proportioner på det hela kan man jämföra ridsporten med handbollen. Båda dessa sporter

aktiverar lite drygt 1000 barn och ungdomar och båda sporterna har en majoritet flickor bland medlemmarna. Handbollen lockar dock även en hel del pojkar så fördelningen är mer jämn. Om vi ser till föreningsbidragen så får dock handbollen 1700 kronor per medlem att jämföra med ridningens 643 kronor. Det här är en mycket stor skillnad och den beror på föreningsbidragens hittillsvarande utformning där antal deltagare vid varje aktivitetstillfälle har legat till grund för bidragets storlek. Som vi sett tidigare så tillbringar ridflickor en stor del av sin tid i stallet utan att de deltar i ridlektion och denna tid är inte bidragsgrundande även om den är hästrelaterad. Bidragssystemet i denna form har precis genomgått en förändring och från och med år 2011 beviljas idrottsföreningarna föreningsbidrag för sin barn- och ungdomsverksamhet utifrån samma principer som kulturföreningarna. Det här innebär bland annat att föreningarna i förväg får redogöra för sin verksamhet och budgeterade kostnader. Med det nya fördelningssystemet finns åtminstone större möjligheter att utifrån föreningarnas planerade verksamhet på ett bättre sätt se till att resurserna fördelas jämställt. Det är viktigt att jämställdhetsaspekten i resursfördelningen följs upp regelbundet när det gäller bidragsfördelningen, inte minst för att se om det nya systemet har någon effekt ur denna synvinkel.

Kultur

Kulturområdet är traditionellt sett ett kvinnodominerat område. Om vi ser till kulturskolans verksamhet är flickorna i majoritet som små och detta håller i sig livet ut. När ett av stadens kulturprojekt riktat mot äldre utvärderades år 2009 konstaterades att av de drygt 22 000 personer som tagit del av kulturutbudet inom projektet så var drygt 71 procent kvinnor¹². I en rapport från kulturrådet år 2008 konstateras att sett över en 30-årsperiod så håller skillnader mellan könen i sig när det gäller kulturella vanor. På samma sätt håller också skillnader mellan unga och gamla, infödda och utrikes födda, arbetare och tjänstemän, storstadsbor och glesbygdsbor och så vidare i sig. I rapporten visas på ett tydligt sätt, genom att det går att följa kulturvanorna generationsvis under den aktuella tidsperioden, att vi tar med oss våra kulturvanor genom livet. Som exempel kan nämnas att andelen bokläsare bland dem som är födda i slutet av 1920-talet är lika stor år 1982/1983 som år 2006. Det här mönstret går igen även inom andra kulturområden.¹³ Precis som idrotts- och motionsvanor grundläggs tidigt så förefaller med andra ord även kulturvanor att göra det.

Kulturskolan

Kulturskolan är en viktig aktör när det gäller framförallt barns- och ungas kulturaktiviteter i Västerås. Knappt 10 procent av alla barn i ålder 7-12 år i Västerås är elever i kulturskolan och totalt sett har skolan över 1600 elever och en majoritet av dessa, 63 procent, är flickor och kvinnor. Kulturskolan huvudsakliga målgrupp är barn och ungdomar i skolålder och denna grupp utgör också 85 procent av eleverna. Det finns dock aktiviteter som vänder sig även till yngre barn och till vuxna. Vi kommer nedan att gå in mer i detalj på olika delar av kulturskolans utbud under respektive tema. Eftersom kulturskolan omfattar så många olika aktiviteter så kan det dock vara intressant att redan inledningsvis i kulturkapitlet få en bild av hur verksamheten ser ut ur ett jämställdhetsperspektiv.

¹² Västerås stad (2009) Utvärderingsrapport Dnr 2009/1033-KSS-064 s. 11-12

¹³ Statens kulturråd (2008) s.9-15

Figur 8 | Andel (%) flickor/kvinnor respektive pojkar/män bland kulturskolans elever i olika åldersgrupper. Kulturskolans elevstatistik.

Ålder	Flickor/ Kvinnor	Pojkar/ Män
0-6	76	24
7-12	62	38
13-19	60	40
20-64	79	21
65+	50	50
Totalt	63	37

Precis som inom idrotten är det också så inom kulturområdet att pojkar och flickor gör olika saker vilket innebär att kulturskolans aktiviteter till stor del består av homogena kategorier som domineras av antingen pojkar eller flickor.

Musik

Musik är något man kan utöva själv genom att till exempel spela instrument eller sjunga, ensam eller tillsammans med andra. Man kan också lyssna på musik antingen via olika medier eller i en lokal. Kvinnors och mäns musikintresse förefaller att vara ganska jämnt fördelat mellan könen. Omkring 90 procent av alla vuxna kvinnor och män lyssnar på musik genom olika medier som stereo, cd-spelare, mp3, dator, radio (ej bakgrundsmusik) och majoriteten lyssnar på musik på det här viset åtminstone några gånger i veckan.

Det är inte så många vuxna som spelar instrument och de som spelar instrument gör det företrädesvis för sig själva. Det är få som spelar instrument tillsammans med andra. Det är fler vuxna män än kvinnor som spelar instrument, vilket är intressant med tanke på att förhållandet är det omvända bland yngre barn för att sedan successivt jämnas ut under ungdomsåren. På så vis verkar instrumentspel vara en aktivitet som bryter mot det mönster vi sett tidigare: att så som det ser ut bland de yngsta, så ser det också ut bland de äldre.

Figur 9 | Andel (%) män respektive kvinnor som spelat instrument för sig själv och tillsammans med andra. Kultur och fritidsvaneundersökningen år 2006

	Män		Kvinnor	
	Spelar själv	spelar med andra	Spelar själv	spelar med andra
Någon/några gånger per vecka	8	3	4	1
Någon/några gånger per månad	6	2	4	1
Någon/några gånger per år	10	6	10	3
Aldrig	75	88	81	93

Enligt Liv och hälsaundersökningen är det omkring 50 procent av pojkarna och drygt 70 procent av flickorna i högstadiet som skapar musik på egen hand, antingen genom att spela instrument eller genom att sjunga. De flickor som håller på med musik förefaller att vara flitigare på så vis att det är fler flickor än pojkar som spelar eller sjunger varje dag eller några gånger i veckan. I och med att frågan är ställd som den är: *Hur ofta brukar du sjunga/spela instrument/skapa musik* så är det svårt att avgöra hur många det är som sjunger respektive

spelar. Om vi däremot ser till kulturskolans elever så är det fler flickor än pojkar som spelar instrument upp till 13 års ålder, därefter blir de instrumentspelande pojkarna i majoritet med 54 procent. Bland dem som sjunger i kulturskolan är endast ett fåtal pojkar, knappt fem procent.

När det gäller instrumentspel så väljer flickor och pojkar att spela olika saker. Bland dem som spelar gitarr är pojkarna i klar majoritet, 76 procent. Om man bara ser till dem som spelar elgitarr så är pojkarnas dominans ännu större då de utgör 88 procent av elgitarristerna. Pojkarnas dominans bland gitarristerna motsvaras av en flickdominans på 92 procent bland tvårflöjtisterna. Spela tillsammans verkar dock både flickor och pojkar tycka om. I blåsorkestrarna är 60 procent av deltagarna flickor och 40 procent pojkar. I storbanden är förhållandet det omvända med 56 procent pojkar och 44 procent flickor.

Även om både flickor och pojkar spelar i orkestrar och band inom kulturskolan så finns det en tydlig gräns som flickorna inte kliver över och det är den elektriska gränsen. I kulturskolans rockbandverksamhet dominerar pojkarna med 84 procent. Det här fenomenet hör inte bara till kulturskolan utan är också något som studieförbunden märker av i sin musikverksamhet. Studieförbundet vuxenskolan är ett studieförbund som arbetar aktivt med att få mer flickor att spela rock och pop och de menar att det inte är lätt. För närvarande deltar 201 personer från 14 års ålder och uppåt i musikverksamheten och av dessa är 17 procent flickor. Enligt studieförbundet är musikvärlden full av osynliga strukturer och traditioner som gör det svårt för flickor att komma in och ta plats. Ett problem är att det finns få kvinnliga förebilder och de som finns exponeras inte på samma sätt som manliga musiker. Från studieförbundets sida arbetar man aktivt med att öka andelen flickor genom att bland annat vara ute och prata med unga flickor och att se till att de får utrymme inom verksamheten. Det man lyfter fram som viktiga arbetssätt är till exempel att det är bra med enkönade grupper i början. I grupper med bara flickor kan man jobba med att ge extra kickar och bygga upp självförtroendet hos deltagarna. Det är bra i början att musikintresset får stå i fokus och inte det allmänna tonårsspelet mellan flickor och pojkar. Både för flickor och pojkar kan det vara skönt att ha egna grupper i den här åldern. En av de unga kvinnorna i verksamheten bekräftar detta. Hon upptäckte under musiklektionerna i högstadiet att det var roligt att spela och sjunga i band. Enligt henne är det största problemet för flickor oftast i början när det handlar om att lära sig spela från grunden. Det blir alltid en kille som kommer in och ska instruera och då blir det lätt pinsamt och svårt att komma igång. Den stereotypa bilden av en musiker är också en kille som plockar fram sin gitarr och sjunger, det är aldrig en tjej som gör detta. Ett jättebra sätt att få igång flickor är särskilda grupper där man tydligt säger att det här är er tid som ni får göra vad ni vill med.

Från studieförbundets sida lyfter man också fram att målet på sikt är att alla som vill ska kunna spela i blandade band på lika villkor men att vägen dit går via enkönad verksamhet. Ytterligare en aspekt är vikten av att ha bra ledare med rätt inställning; det är viktigt att flickorna inte ses som offer som det är synd om, utan att de behöver bekräftas som aktiva och självständiga musiker. I startfasen görs detta bäst utan närvarande pojkar.

Dans

I idrottskapitlet konstaterades att de föreningar som har dansverksamhet består till 80 procent av flickor. I kulturskolans dansverksamhet är flickdominansen större än så. Om vi ser till balett och jazzdans är hela 98 procent av dansarna i ålder 7-19 år flickor, det är knappt att det finns några dansande pojkar överhuvudtaget. Ser vi till de yngsta barnen under sju år så är det 100 procent flickor bland danseleverna. Något som är intressant är dock att det finns en

dansstil som avviker från mönstret och det är streetdance. Det är bara barn upp till 12 år som dansar street och de är inte så många, 14 stycken, men av dessa 14 är åtta pojkar och de är med andra ord i majoritet.

För barn och ungdomar som dansar så är uppvisningar med jämna mellanrum en del av dansen oavsett om man dansar i kulturskolan, i en förening eller hos ett dansföretag. Bland de vuxna västeråsarna däremot är det få som någonsin deltar i en dansuppvisning, men nio procent av kvinnorna och 5 procent av männen gör det ändå någon gång varje år. Betydligt fler av de vuxna brukar dock gå ut och dansa eller ägna sig åt sällskapsdans. Knappt 40 procent av männen och drygt 40 procent av kvinnorna gör detta åtminstone någon gång varje år och av kvinnorna är det tio procent som går ut och dansar åtminstone någon gång varje månad. Drygt 400 vuxna västeråsare är medlemmar i någon av de dansföreningar som får föreningsbidrag. I dessa föreningar dansas (svensk) folkdans, line dance, square dance och tango.

Musik- och danspublik

När det gäller att besöka musikevenemang av olika slag så finns det vissa skillnader. Vuxna kvinnor och män gör detta i ungefär samma utsträckning. Omkring 55 procent, med aningen större andel kvinnor, besöker musikevenemang några gånger varje år. Ungefär 10 procent är flitigare besökare och lika många går aldrig på musikevenemang men har ett stort intresse. Ungefär 60 procent av Västeråskvinnorna och 50 procent av männen besöker Västerås konserthus några gånger om året. När det gäller vuxna personer med funktionsnedsättning¹⁴ så är det drygt 30 procent av både kvinnor och män som besöker musikevenemang några gånger varje år. Om vi går ner i åldrarna till ungdomar i skolår 7 och 9 så är det klart fler flickor än pojkar som går på musikevenemang några gånger om året. Mer än hälften av flickorna, jämfört med ungefär en tredjedel av pojkarna, gör detta.

Dansföreställningar besöks i mindre omfattning, vilket också kan ha att göra med att det finns färre tillfällen till detta. Ändå är det drygt 30 procent av kvinnorna och drygt 20 procent av männen som besöker en dansföreställning någon gång varje år. Bland högstadieläverna är det vanligare att man går och ser en dansföreställning, 30 procent av pojkarna och 55 procent av flickorna gör det någon gång om året. Det här har säkerligen att göra med att många ungdomar i den här åldern dansar själva eller har kompisar som gör det och att man gärna går och tittar på varandras uppvisningar.

Teater och lajv

Att stå på en scen och agera är något som i huvudsak lockar flickor i ålder 7-20 år. Närmare 65 procent av amatörteaterföreningarnas medlemmar är i den åldern. Om man slår ihop teaterföreningarnas ungdomsmedlemmar med kulturskolans teater/drama elever så är det ungefär 230 barn och ungdomar i åldersgruppen som spelar teater i Västerås, och av dessa är drygt 80 procent flickor¹⁵. I kultur- och fritidsvaneundersökningen framkom att det är få vuxna som spelar amatörteater, men bland dessa så är förhållandet mycket jämnare mellan andelen kvinnor respektive män. Den här bilden bekräftas i samtal med representanter för de två stora amatörteaterföreningarna i Västerås, Studio Westmannia och Teater Oliver. Erfarenheterna i Studio Westmannia är att i tonåren är det svårare att hålla kvar både flickor och pojkar i verksamheten, men att pojkarna försvinner lite tidigare än flickorna. När de blir

¹⁴ Utvecklingsstörning eller psykiska funktionsnedsättningar

¹⁵ Här är då inte inräknat dramagrupper på skolor, fritidsgårdar, andra föreningar m.m.

äldre är det dock inte ovanligt att pojkarna kommer tillbaka och bland de vuxna medlemmarna är andelen män större än bland de yngre. En skillnad de har sett i sina teatergrupper är att flickorna som spelar teater ofta också håller på med idrott, vilket konkurrerar med teatern, medan de pojkar som är med inte idrottar i samma utsträckning som flickorna. I Teater Oliver är bilden liknande men här tycker man sig se att en ändring är på gång. Det är fler föräldrar till pojkar i 7-10 års ålder som hör av sig för att sönerna vill prova teater. I den kö som för närvarande finns till föreningen är tre av sju pojkar.

En anledning, som lyfts fram i samtalen med föreningarna till varför det är så få pojkar som spelar teater, är att det upplevs som "fjolligt" och att det är svårare för pojkar att kliva utanför ramarna än det är för flickor. För att börja med teater som pojke krävs därför ett väldigt stort intresse. Det finns starka normer i samhället där det bland annat ses som mer eller mindre självklart att pojkar ska idrotta i den här åldern. Samma idrottskrav finns inte på flickor som på så vis är friare i sina val av fritidsaktiviteter. Något annat som påverkar antalet flickor respektive pojkar i teatergrupperna är att flickor drar med sina kompisar till verksamheten, vilket pojkar inte gör i samma utsträckning.

En annan aktivitet som också handlar om att agera, improvisera och gestalta karaktärer är lajv, som också kallas för levande rollspel eller interaktiv teater. Något som skiljer lajv från teater är till exempel att det inte finns någon publik utan alla är deltagare. I lajv världen finns inga färdiga manus att förhålla sig till utan deltagarna får utifrån en ramberättelse utveckla sina karaktärer och sedan improvisera sig fram under själva lajvtillställningen. I Västerås finns Sveriges största lajvförening, Enhörningen, och trots att det, åtminstone på ytan, finns likheter med teater så råder här ett omvänt könsförhållande bland föreningens medlemmar i ålder 7-20 år, där 74 procent är pojkar. Enligt föreningen så ger detta dock inte någon entydig bild av vilka det är som lajvar, särskilt inte eftersom fördelningen mellan flickor och pojkar inte motsvaras av samma fördelning när det kommer till vuxna lajvare. En förändring över tid har också skett: när lajvandet började komma igång under slutet av 1980-talet var 100 procent pojkar/män.

En orsak till att fördelningen är som den är i ålder 7-20 år är att pojkar börjar lajva mycket tidigare än flickor. Redan i 7-8 års ålder åker pojkar på sina första lajv medan flickorna kommer igång på allvar först i gymnasieåldern. Om man ser till föreningens medlemmar så är pojkarna i majoritet upp till 20-års ålder. Därefter planar det ut och bland lajvare över 30 år är det en jämn könsfördelning. En anledning till detta är att man från föreningens sida upplever att flickor är lite försiktigare och gärna vill ha lite mer koll på vad det handlar om innan de kommer med. Startsträckan är lite längre helt enkelt. Enligt föreningen bör man heller inte dra för stora växlar på hur det ser ut i just Västerås eftersom det kan skilja mycket mellan olika föreningar. Som exempel nämns Funäsdalen där 98 procent av lajvarna är flickor.

Något som spelar stor roll är vilken typ av lajv det handlar om. I lajv där deltagarna förväntas att röra på sig mycket och där en hel del action och "farligheter" finns med i ramberättelsen är andelen pojkar/män större. I så kallade stämningsslajv där ramberättelsen utspelas i exempelvis en by och där actioninslagen är färre är majoriteten av deltagarna flickor/kvinnor. Medelåldern är också högre i dessa typer av lajv. Just den här innehållsmässiga aspekten av lajvens betydelse när det gäller uppdelning mellan pojkar och flickor är något som företaget

lajvVerkstaden i Västerås lyfter fram¹⁶. Lajvverkstadens verksamhetsledare menar att lajvande är något som lockar både flickor och pojkar men att det finns en problematik i att deltagarna ofta väljer könsstereotypa roller. Pojkarna väljer actionbaserade karaktärer och deltar helst i lajv av fantasykaraktär som innehåller krigsmoment medan flickorna väljer karaktärer som pigor och hjälpredor som gärna utspelar sig i stämningsmiljöer. För att komma åt detta krävs en medveten och aktiv lajvorganisatör. Det gäller att se till att både flickor och pojkar redan från första lajvet är aktiva och tar för sig och deltar i utvecklandet av karaktärer och miljöer.

Att lajv kan locka både flickor och pojkar var tydligt under sommarens öppna lajvaktiviteter på Östra holmen. Dit kom 25-30 barn och ungdomar (150 unika individer) för att lajva varje dag i två olika perioder. Under den första perioden bestod deltagarna till 60 procent av pojkar men under period två deltog lika många flickor som pojkar. Det förefaller med andra ord som om flickorna även i yngre åldrar är på väg in i lajvvärlden, och kanske är det också så att pojkarna börjar röra sig i riktning mot teatern.

Teaterpublik

Det är fler kvinnor än män som går på teater. Enligt kultur- och fritidsvaneundersökningen från år 2006 utgjorde kvinnorna 60 procent av teaterbesökarna. I *Fråga Västerås 2009* hade deras andel ökat till 67 procent. Även om kvinnor är mer benägna att gå på teater så är det ändå så att majoriteten av teaterbesökarna, oavsett kön, går på teater någon eller några gånger per år.

Övrigt skapande

Det är fler kvinnor än män som skriver (dikter, artiklar, dagbok, noveller), som målar, väver, skapar konst och slöjdar. Även bland eleverna i högstadieåldern finns en påtaglig skillnad mellan flickors och pojkars egna skapande där flickor ägnar sig åt att måla, sy, skriva eller annan skapande verksamhet i mycket högre utsträckning än pojkar.

Figur 10 | I vilken omfattning pojkar och flickor i år 7 och 9 ägnar sig åt skapande verksamhet. Andel (%) Liv och hälsa 2010

	Pojkar	Flickor
Någon/några gånger per vecka	14	26
Några gånger per månad	12	21
Någon eller några gånger per år	14	23
Aldrig	61	30

Besöka museum och utställningar

Högstadieungdomar förefaller att vara ganska sparsamma med sina museibesök, 60 procent går aldrig till ett museum. Majoriteten av övriga besöker museum någon eller några gånger per år. Något som är intressant är dock att bland dem som går oftare på museum så är pojkarna fler. Nio procent besöker museum minst någon eller några gånger per månad att jämföra med fem procent av flickorna. Bland konstmuseets vuxna besökare märks det dock

¹⁶ Företaget organiserar lajv som en pedagogisk verksamhet i bland annat skolor. Lajvverkstan har också stått som arrangör för det lajv som anordnats som en del av Västerås stads öppna sommarlovsaktiviteter på Östra holmen två somrar i rad.

tydligt att det här är ett område som intresserar kvinnor mer än män då 65 procent av besökarna är kvinnor. Även när det gäller Vallbymuseet och Anundshög är kvinnorna i majoritet bland besökarna. Här är dock andelen män större än på konstmuseet.

Bibliotek

Biblioteksbesökandet minskar generellt i Sverige och minskningen står framförallt de yngre besökarna för¹⁷. Om vi ser till resultatet från kultur- och fritidsvaneundersökningen år 2006 och *Fråga Västerås* år 2009 så förefaller det dock som att de vuxna västeråsarna faktiskt har ökat sina biblioteksbesök mellan år 2006 och år 2009. År 2006 besökte 64 procent av de vuxna västeråsarna biblioteket åtminstone någon gång varje år och år 2009 har detta ökat till 68 procent. Det är de personer som besöker biblioteket åtminstone någon gång varje år som står för i stort sett hela ökningen både när det gäller kvinnor och män. De mer flitiga besökarna har inte ändrat sin andel mellan åren vilket tyder på att ökningen eventuellt utgörs av personer som inte tidigare besökte biblioteket.

En majoritet av biblioteksbesökarna är kvinnor och det är också kvinnor som står för den största delen av bibliotekslånen¹⁸. Om vi ser till dem som besöker biblioteket antingen någon/några gånger per vecka eller någon/några gånger per år så är det inte så mycket som skiljer andelen kvinnor från andelen män. Den stora skillnaden i mäns och kvinnors biblioteksbesök ligger istället hos dem som besöker biblioteket någon/några gånger per månad. Av kvinnorna är det 21 procent som besöker bibliotek så ofta att jämföra med 12 procent av männen. Skolelever i sjuan och nian besöker inte bibliotek i samma omfattning som vuxna, här är det dock större skillnad mellan flickor och pojkar. Drygt 60 procent av pojkarna och knappt 50 procent av flickorna besöker aldrig bibliotek.

Figur 11 | Hur ofta skolelever i år 7 och 9 besöker biblioteket utanför skoltid. Andel (%) pojkar respektive flickor. Liv och hälsa 2010

	Pojkar	Flickor
Nästan varje dag	2	2
Minst en gång per vecka	4	4
Några gånger per månad	10	17
Någon eller några gånger per år	22	29
Aldrig	62	48

När det gäller lånen är det kvinnor som står för 68 procent av alla lån och omsättningar som görs vid biblioteken i Västerås. Några förklaringar till detta som förs fram i olika sammanhang är att män i högre utsträckning än kvinnor går till biblioteket för att läsa tidningar och tidskrifter medan kvinnor går dit för att låna böcker. När kvinnor lånar så lånar de inte bara till sig själva utan också till sina barn och gamla föräldrar. Till viss del stämmer detta säkert; den kategori kvinnor som lånar allra mest är kvinnor i åldern 35-44 år, vilka är i en lämplig ålder för att åtminstone låna till egna barn. Dessa kvinnor står på egen hand för 17 procent av de cirka 840 000 lån inklusive omsättningar som gjordes år 2009. Att kvinnors dominans på lånesidan skulle förklaras av att vuxna kvinnor lånar åt andra stämmer dock inte eftersom flickor och kvinnor oavsett ålder lånar mer än pojkar och män. Redan när barn börjar få lånekort som sexåringar så lånar flickor mer än pojkar och detta håller sedan i sig livet ut.

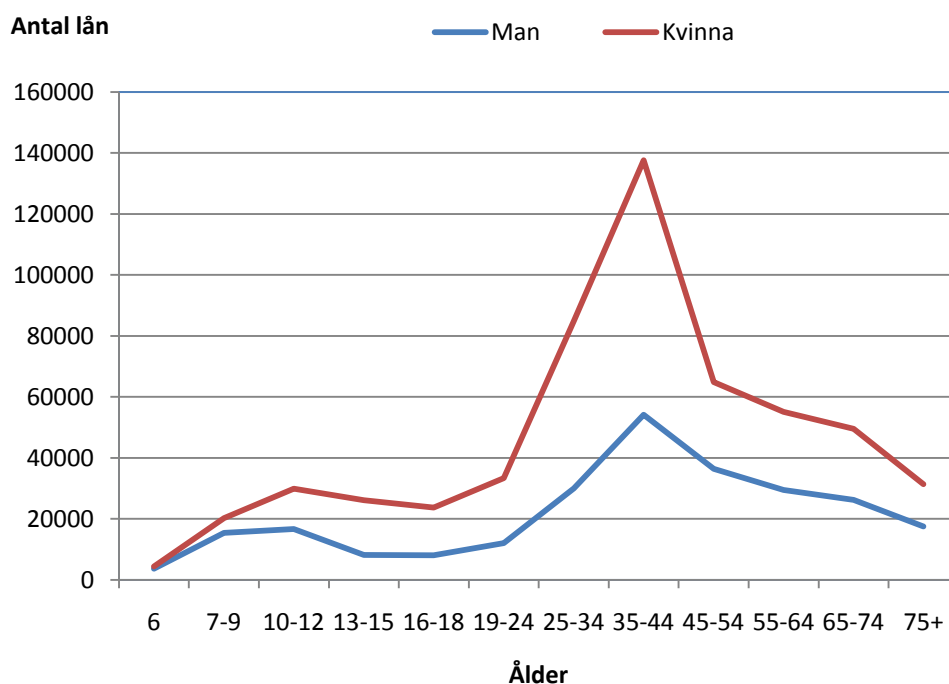
¹⁷ Statens kulturråd (2008) s.10

¹⁸ Alla typer av media

Den mest jämna lånefördelningen är faktiskt just det här första året då flickorna står för 55 procent av lånen och pojkarna för 45 procent.

Om vi ser till barn och ungdomar 6-18 år så står flickorna för 67 procent av lånen och även här finns det vissa tydliga toppar. I 10-12 års ålder lånar både flickor och pojkar som allra mest och då står ändå flickorna för 64 procent av åldersgruppens lån. Efter den här toppen sjunker pojkarnas lån i mycket högre utsträckning än flickornas och i åldern 13-15 år står flickor för 76 procent av lånen. Det är i den här åldern som skillnaden mellan flickors och pojkars lånestatistik är som störst, efter 15 års ålder börjar pojkarna hämta in lite men så jämnt som bland de yngsta barnen blir det aldrig igen.

Figur 12 | Lånens fördelning efter kön och ålder vid biblioteken i Västerås år 2009. Stadsbibliotekets lånestatistik

Att lånekurvorna ser ut på det här viset har säkerligen flera orsaker, men oavsett orsak är just förhållandet att skillnaderna är så stora och uppstår så tidigt när det gäller något så grundläggande som läsning något som bör mana till eftertanke. Nu behöver inte lånestatistiken säga allt om hur läsvanorna hos befolkningen ser ut, lånestatistiken rymmer även andra media än böcker och när det gäller just böcker finns det ju andra sätt att få tag i sådana än via bibliotek. Om man ser till resultaten från både Liv och hälsa ung och Kultur- och fritidsvaneundersökningen pekar dock dessa i samma riktning. Bland vuxna är det drygt 20 procent av männen som aldrig läser en bok att jämföra med åtta procent av kvinnorna. Nästan hälften av kvinnorna läser en bok någon eller några gånger varje vecka att jämföra med drygt en fjärdedel av männen. Drygt hälften av männen läser dock tidskrifter varje vecka, men även här läser kvinnorna mer, över 60 procent läser tidskrifter i samma omfattning.

Figur 13 | I vilken omfattning läser kvinnor respektive män böcker.
Andel (%) Kultur- och fritidsvaneundersökningen 2006

	Män	Kvinnor
Någon/några gånger per vecka	27	46
Några gånger per månad	19	23
Någon eller några gånger per år	31	22
Aldrig	21	8

Om vi ser till högstadieläverna så läser dessa i mindre utsträckning än vuxna och 36 procent av pojkarna läser aldrig en bok för nöjes skull, av flickorna är det 16 procent.

Figur 14 | Hur ofta skolelever i år 7 och 9 läser böcker för nöjes skull (inte skolböcker).
Andel (%) pojkar respektive flickor. Liv och hälsa 2010

	Pojkar	Flickor
Nästan varje dag	8	20
Minst en gång per vecka	13	22
Några gånger per månad	21	22
Någon eller några gånger per år	22	20
Aldrig	36	16

Det förefaller med andra ord som att det finns ett visst samband mellan läsvanor generellt sett och boklån. De som läser mycket lånar mer och de som läser lite lånar mindre. Många av barnen får sitt första lånekort i samband med biblioteksbesök på skoltid och frågan är väl egentligen vad som händer sedan. Att det är vanligt att flickor lär sig läsa tidigare än pojkar och därför uppmuntras mer att både läsa och låna är en förklaring som framkommer i vissa sammanhang. En annan förklaring skulle kunna vara att i och med att kvinnor besöker biblioteket mer än män och lånar mycket mer än män så är chansen också större att det är mammor som tar med sina barn till biblioteket. Den kvinnliga biblioteksbesökaren blir på så vis normen att förhålla sig till, en norm som är lättare för flickor att identifiera sig med än för pojkar. Ytterligare en förklaring skulle kunna vara att de bokläsande mammorna tar med sina döttrar till biblioteket men inte sina söner.

Fördelning av resurser

Stadens kostnader för anläggningar samt för de föreningsbidrag som varit aktuella i detta kapitel uppgår till drygt 123 miljoner. Nyttjandet och resursfördelningen när det gäller kulturområdet är det motsatta jämfört med idrotten. Att göra någon uppskattning om jämställdheten utifrån föreningsbidragen på kulturområdet är inte helt lätt. Kulturföreningarna får bidrag för hela sin verksamhet oavsett deltagarnas ålder men det är bara för medlemmar under 20 år som man redogör för antal flickor respektive pojkar. Utifrån fördelningen bland de unga tillsammans med övrig statistik kan dock konstateras att kvinnor i högre grad tillgodogör sig de resurser som fördelas inom kulturområdet. Man kan också se att kvinnorna tillgodogör sig lite mer av resurserna än männen i förhållande till nyttjandegraden. Kvinnor står för 58 procent av nyttjandet och får del av 60 procent av resurserna medan männen står för 42 procent av nyttjandet och får 40 procent av resurserna.

Friluftsliv

Att vara ute i naturen och ägna sig åt friluftsliv kan göras på olika sätt. Det kan handla om att gå längs vandringsleder, vara ute med hunden, paddla, segla, gå i skogen, plocka bär, jaga, fiska, bada eller bara vara ute i största allmänhet. Att vara ute i naturen och att vandra i skog och mark är något som vi gärna gör, både ungdomar och vuxna. Andelen som är ute på det här viset håller i sig ganska konstant när man jämför högstadiel elever med vuxna. Ungefär 75 procent är ute i naturen åtminstone någon eller några gånger per år. Det finns dock en tydlig skillnad mellan åldrarna och det är att ungdomarna är ute oftare än de vuxna. Flickor och kvinnor är ute mer än pojkar och män men skillnaderna är inte så stora. Om vi ser till vilka det är som besöker friluftsområden, Björnön och badar vid friluftsbaden så är kvinnorna i majoritet med närmare 55 procent.

Figur 15 | Hur ofta skolelever i år 7 och 9 respektive vuxna är ute i naturen..
Andel (%) Liv och hälsa 2010 och kultur och fritidsvaneundersökningen 2006.

	Pojkar	Män	Flickor	Kvinnor
Någon/några gånger i veckan	14	9	15	11
Någon/några gånger i månaden	26	19	30	17
Någon/några gånger per år	31	44	34	48
Aldrig	29	28	21	23

Det finns flera föreningar i staden som bedriver friluftsverksamhet, till exempel sju olika scoutkårer, Friluftsfrämjandet, Havspaddlarna i Västerås, Långfärdsskridsko i Västerås och inom kanotklubben finns också en sektion havspaddlare. Både långfärdsskridskoföreningen och Friluftsfrämjandet har ungefär 1000 medlemmar var. I Friluftsfrämjandet är lite drygt hälften, 52 procent, av medlemmarna kvinnor medan männens andel i långfärdsskridskoföreningen ligger någonstans mellan 60-70 procent. I föreningen havspaddlarna liknar andelsförhållandena bland de 100 medlemmarna dem i långfärdsskridskoföreningen; 70 procent är män och 30 procent är kvinnor. Det är intressant att se att i två av de specialiserade friluftsföreningarna dominerar männen medan det i den mer allmänt inriktade föreningen råder en jämn könsfördelning.

Om vi ser till barn- och ungdomssidan av friluftslivet så är närmare 300 av medlemmarna i Friluftsfrämjandet i ålder 7-20 år och i den åldersgruppen är pojkarna något fler, 55 procent. Scoutkårerna har tillsammans drygt 500 barn och ungdomar som medlemmar och här är fördelningen mellan pojkar och flickor jämn, 49 procent är flickor och 51 procent är pojkar. Om vi ser till dessa föreningars medlemmar i ålder 7-9 år så är det redan där en jämn könsfördelning. I scouterna är 52 procent av medlemmarna i den ålder flickor och i Friluftsfrämjandet är 52 procent pojkar. Här är återigen ett exempel på att den fördelning som finns mellan könen i de yngre åldrarna följer med även när barnen blir äldre. Precis som när det gäller till exempel simningen så deltar flickor och pojkar i blandade grupper där det i första hand är ålder som avgör vilken grupp man ska tillhöra. Alla aktiviteter genomförs tillsammans och på lika villkor. I föreningarna utgår man ifrån att pojkar och flickor är lika intresserade av att vara ute, att använda kniv, paddla, tälta, elda och så vidare. Det verkar som att föräldrar tycker det är lika självklart att både pojkar och flickor ska vara ute i naturen, lite grann i samma anda som att det är lika självklart att både pojkar och flickor lär sig simma.

Det finns en sida av friluftslivet som domineras totalt av män och det är jakt och sportfiske. Det är inte så många västeråsare som ägnar sig åt jakt, men av dem som gör det så är 80

procent män. När det gäller sportfiske så brukar ungefär 40 procent av männen och ungefär 15 procent av kvinnorna ägna sig åt detta åtminstone några gånger varje år. Av alla dem som sportfiskar är drygt 70 procent män.

Att ha en hund kan vara en förutsättning för friluftsliv, vid jakt är till exempel tillgång till hund nödvändigt, men det kan också vara det som gör att man tar sig ut överhuvudtaget. Att ha en hund ställer vissa krav på ägaren och många hundägare går därför hundkurser av olika slag. Det finns ett antal företag i Västerås som erbjuder kurser främst inriktade på valpkurser, vardagslydnad, aktivering, tävlingslydnad och agility. Även brukshundklubben anordnar kurser i viss utsträckning och här finns också mer tävlingsinriktade grupper. Något som är slående när det gäller deltagarna i dessa hundkurser är att kvinnorna dominerar, med drygt 80 procent av deltagarna.

Fördelning av resurser

Stadens kostnader för friluftsliv är små i sammanhanget och handlar om kostnader för friluftsområden, friluftsbad, Björnö camping och fiskevård i Svartån. En del av det friluftsliv som nämnts i detta kapitel, till exempel jakt, omfattas med andra ord inte av någon speciell resurstilldelning. Om vi ser till de poster som finns avsatta för friluftslivet tilldelas männen 53 procent av de ekonomiska resurserna och de står också för nyttjandet i samma omfattning. Att männen får en större del av de ekonomiska resurserna här beror på att de är så dominerande inom sportfisket. Någon motsvarighet till detta finns inte riktigt bland de aktiviteter som lockar flest kvinnor. Eventuellt skulle hundintresset kunna ses som en motsvarighet till männens fiskeintresse och frågan är då hur detta intresse kan stöttas på ett bra sätt. Föreningsbidrag som går till friluftslivet är det i dagsläget endast scouterna som har och detta går till deras barn- och ungdomsverksamhet som har en jämn könsfördelning.

Övrigt

Förutom de kultur-, idrotts- och fritidsintressen som hittills har behandlats så har västeråsarna givetvis en hel del fler intressen och vanor. Allt får inte utrymme i denna rapport men här under rubriken *Övrigt* kommer några ytterligare aspekter att behandlas.

Enligt *Fråga Västerås 2009* är det en liten andel västeråsare i ålder 18-74 år, knappt nio procent, som är eller skulle vilja vara engagerade i kommunalpolitik. Samtidigt som det är en liten andel så motsvarar det ett stort antal personer. Här finns med andra ord ett intresse som de politiska partierna inte förmått tillvarata. Det är aningen fler män än kvinnor som är eller skulle vilja engagera sig. Om man ser till högstadieungdomar är det endast lite drygt en procent som är medlemmar i ett politiskt parti/ungdomsförbund eller i någon förening som jobbar med samhällsfrågor.

När det gäller religiös aktivitet bland högstadieelever kan man se en skillnad mellan elever i skolår sju och nio. Knappt 30 procent av eleverna i sjuan, både pojkar och flickor, besöker kyrka, moské, synagoga eller liknande åtminstone någon gång varje år. Majoriteten av dessa går heller inte oftare än just någon gång om året. I nian har andelen besökare stigit till 37 procent. Det är fortfarande förhållandevis jämnt fördelat mellan flickor och pojkar, med viss övervikt bland flickorna. Att det sker en ökning i den religiösa aktiviteten i denna ålder har att göra med konfirmationsundervisningen. Flickornas större andel av besökare i år nio följer dock med upp i åldrarna och syns även inom religiösa föreningar där flickor och kvinnor är i majoritet.

Invandrarkulturföreningarna i Västerås har tillsammans drygt 3000 medlemmar varav drygt en tredjedel är barn och ungdomar. Hur fördelningen mellan kvinnor och män ser ut bland de vuxna medlemmarna vet vi inte, men bland barn och ungdomar så är det en helt jämn könsfördelning.

Inom studieförbunden bedrivs folkbildning inom en rad olika områden, både områden som behandlats i rapporten och områden som inte fått något eget utrymme. Andelsförhållandena mellan kvinnor och män i studieförbundens verksamheter har inte ändrats sedan år 1996. Det är fortfarande en majoritet kvinnor, 56 procent, som deltar i cirkelverksamhet. Det finns dock skillnader mellan olika åldersgrupper där det visar sig att i åldersgruppen 18-24 år är det en något större andel av männen som deltar i cirkelverksamhet, åtminstone någon gång per år, jämfört med kvinnorna i samma ålder. Det här hänger säkerligen samman med att det är fler pojkar än flickor som deltar i studieförbundens musikverksamhet. Efter 25 års ålder blir dock kvinnorna något fler och från 45 års ålder utgör de en klar majoritet. De allra flitigaste cirkeldeltagarna är kvinnor över 65 år. I den här åldern deltar 15 procent av kvinnorna i cirkelverksamhet varje vecka. Detsamma gäller för sex procent av männen. Även när det gäller männen är det dock så att pensionärerna är de mest aktiva. Att pensionärer är aktiva märks hos Västerås pensionärsuniversitet som är en förening som anordnar studiecirklar, föreläsningar och resor riktade till pensionärer. Föreningen har cirka 1400 medlemmar varav 66 procent är kvinnor.

Att verka som volontär eller frivilligarbetare är också något som engagerar fler kvinnor än män, inte bara i Västerås utan generellt sett. Västerås stadsmission har som exempel ungefär 80 volontärer, med varierande aktivitetsgrad, och av dessa är ungefär 80 procent kvinnor och många har uppnått pensionsålder. Enligt stadsmissionen finns det flera orsaker till att det ser ut som det gör. En anledning är att flera av de verksamheter där volontärer är engagerade kräver ett visst mått av kontinuitet för att en hög kvalitet ska kunna upprätthållas. I dessa verksamheter behövs det volontärer som är tillgängliga under längre perioder och som kan arbeta enligt ett schema och då passar dessa uppdrag bra för dem som är daglediga. Tillfälliga och kortare uppdrag passar bättre för yngre personer som kanske har möjlighet att rycka in lite då och då men som inte har möjlighet att binda upp sig i någon större utsträckning. Att det är fler kvinnor än män följer ett generellt mönster: det är fler kvinnor som yrkesarbetar inom sociala verksamheter och det är också fler som jobbar frivilligt med sociala verksamheter. Volontäruppdrag som rör arbetsområden som traditionellt domineras av män, till exempel när det finns behov av målning, lockar också fler manliga volontärer.

Kommunal fritidsverksamhet

I Västerås finns 16 fritidsgårdar som vänder sig till tonåringar med olika typer av verksamheter. Fritidsgårdarna är öppna i olika omfattning både vardagar och helger och också både under skolterminerna och under loven. Enligt fritidsgårdarnas egen sammanställning är 60 procent av dem som besöker gårdarna pojkar och 40 procent är flickor. Även år 1996 var pojkarna i majoritet och det här är ett mönster som gäller generellt i Sverige. Det är dock inte ovanligt att pojkarnas dominans är större.¹⁹ Bland elever i år sju och nio i Västerås är det 50 procent av pojkarna och 43 procent av flickorna som uppger att de besöker en fritidsgård åtminstone någon eller några gånger varje år. Den största skillnaden mellan pojkarna och flickorna är att de pojkar som går till gården gör det oftare än flickorna.

¹⁹ Se tex Stockholmsenkäten 2010, Kalmar kommun (2009),

Datorvanor

Tillgången till och användandet av datorer har under många år ökat stadigt och vi ägnar allt mer av både vår arbetstid och vår fritid åt att sitta framför en dator. År 2006 hade, enligt SCB, 86 procent av männen och 79 procent av kvinnorna i ålder 16-84 år tillgång till dator i hemmet. År 1994 gällde detta för cirka 26 procent av männen och cirka 20 procent av kvinnorna. Den här ökningen gäller även för de allra äldsta, 75-84 år. År 1994 var det så gott som ingen i denna åldersgrupp som hade tillgång till dator i hemmet, år 2006 hade 44 procent av männen och 24 procent av kvinnorna detta. Genom åren har inte bara tillgången till dator utan också datoranvändandet legat högre för män än för kvinnor. Det här är dock något som håller på att jämnas ut vilket syns tydligast i de yngre åldrarna där kvinnor använder dator i så gott som samma utsträckning som män. Att överhuvudtaget ha en dator hemma är vanligast bland yngre personer, sammanboende med barn, högre tjänstemän samt infödda svenskar²⁰.

I kultur- och fritidsvaneundersökningen år 2006 fanns en fråga med huruvida man använder datorn på sin fritid för spel. Majoriteten, 52 procent av männen och 61 procent av kvinnorna, svarade att de aldrig gjorde detta. Av dem som spelar datorspel på sin fritid är det fler vuxna män än kvinnor, samtidigt är skillnaderna inte så stora när man ser till hur frekvent spelandet är.

Figur 16 | Andel (%) män respektive kvinnor som använder datorn för att spela spel på fritiden år 2006. Kultur- och fritidsvaneundersökningen.

	Män	Kvinnor
Någon/några gånger per vecka	16,2	12,4
Någon/några gånger per månad	14,1	11,4
Någon/några gånger per år	16,5	13,2
Aldrig	52,3	61,4

När det gäller ungdomars datorvanor kan man utifrån liv och hälsa se att en viss förskjutning har skett mellan år 2006 och år 2010 när det gäller hur mycket tid per dag som högstadiel elever sitter framför datorn. Det är färre som sitter mindre än en timme och det är också färre som sitter mer än fem timmar, däremot är det fler som sitter en till fem timmar. Något som är intressant när det gäller detta är att pojkarnas tid framför datorn är mer eller mindre oförändrad, medan flickorna har ändrat sina vanor. Hela den totala förändringen förklaras av att flickorna har ökat den tid de sitter vid datorn varje dag. Det är fortfarande fler pojkar än flickor som sitter två timmar eller mer framför datorn, men skillnaden har minskat påtagligt från år 2006 till år 2010.

Bland eleverna i skolår 9 är skillnaden mellan vad flickor och pojkar använder datorn till. Pojkarna använder datorn för spel i mycket högre utsträckning än flickorna. När det gäller single player spel, på både dator och TV, är skillnaderna inte så stora; både flickor och pojkar spelar men pojkarna spelar mer frekvent än flickorna. När det däremot gäller att spela multi player spel on line, är skillnaden markant. Drygt 77 procent av pojkarna brukar göra detta att jämföra med endast 16 procent av flickorna. De flickor som spelar on line spel gör det några gånger per år medan pojkarna i huvudsak spelar två till sju dagar i veckan. Frågan när det gäller detta är dock om det verkligen stämmer att flickor spelar on line spel i så låg utsträckning som de uppger, eller om det kan ha att göra med vad man läser in i frågan. Det är

²⁰ SCB, 2007:180

inte omöjligt att svaret skulle bli ett annat om en fråga ställdes angående spel som spelas på till exempel Facebook och liknande sajter. Det är visserligen en helt annan typ av spel än vad som förknippas med multi player on line, men de spelas on line och det är flera personer inblandade.

Att vara uppkopplad på nätet för att surfa eller söka information (som inte rör skolarbete) gör pojkar och flickor i ungefär samma utsträckning, däremot chattar flickor mer än pojkar. Pojkarna är också ivriga chattare, men de når inte upp till samma nivåer som flickorna och det är också fler pojkar som aldrig chattar. Att chatta är något man gör frekvent. Nästan hälften av flickorna är uppkopplade för att chatta varje dag och detsamma gäller för knappt en tredjedel av pojkarna.

Fördelning av resurser

När det gäller resursfördelningen inom övrigtområdet så handlar det inte så mycket om anläggningkostnader utan det rör sig så gott som enbart om föreningsbidrag till invandrarkulturföreningar och till en förening som bland annat ägnar sig åt dataspel, och om bidrag till studieförbundens verksamheter. Ett undantag finns dock och det är fritidsgårdsverksamheten för ungdomar som bekostas av barn- och ungdomsnämnden. Här kan man se att de olika verksamheterna som tilldelas kommunala medel kan sägas ”ta ut varandra”. Den kommunala fritidsverksamheten domineras av pojkar och studieförbundens verksamhet domineras av kvinnor medan invandrarkulturföreningarna har en förhållandevis jämn könsfördelning. Det finns dock en manlig övervikt inom det resurstilldelade övrigtområdet vilket i slutändan gör att pojkarna och männen tillgodogör sig en något större del än flickorna och kvinnorna.

Vad gör västeråsarna helst på sin fritid?

I *fråga Västerås 2009* fanns en öppen fråga om vad man helst gör på sin fritid och om det är något västeråsare tycker om så är det att umgås med familj och vänner, att promenera, träna/motionera och koppla av. Det finns vissa tydliga skillnader mellan kvinnor och män, vilka alla är i linje med vad som framkommit i kartläggningen. Det kvinnor helst gör på sin fritid i större omfattning än män är till exempel att läsa, gå ut med hunden, träna på friskis&svettis, pyssla hemma och handarbete. Det män helst gör på sin fritid i större omfattning än kvinnor är att spela golf, fiska, jaga, bygga på eller renovera hus/sommarstuga/båt och titta på sport. Att gå på bio och att äta på restaurang förefaller män och kvinnor att vilja göra i ungefär samma omfattning och detsamma gäller att umgås med sina barn.

Bland högstadieelever kan man se att förutom de aktiviteter som behandlats tidigare så är promenader, eller att röra på sig i allmänhet, vanligt förekommande även i denna ålder. Att koppla av var något som en del vuxna lyfte fram som något de helst gör på sin fritid. Just detta verkar högstadieungdomarna och särskilt flickorna, vara något av experter på. 76 procent av flickorna och 68 procent av pojkarna ligger hemma och slappar åtminstone några gånger varje månad och av flickorna gör majoriteten detta åtminstone några gånger varje vecka. Att umgås med kompisar hemma hos varandra är dock mer populärt än att ligga och slappa. Drygt 85 procent av flickorna och 75 procent av pojkarna umgås i hemmet med kompisar varje månad. Samtidigt är det 14 procent av pojkarna och sju procent av flickorna som aldrig gör detta.

Något annat som högstadieungdomarna, och då främst flickorna, gärna gör är att gå på kafé. Drygt hälften av pojkarna i skolor sju och nio går på kafé åtminstone någon gång varje månad. Bland flickorna är det drygt 60 procent av flickorna i sjuan och över 75 procent av flickorna i nian som gör detta. Det förefaller med andra ord vara något som flickorna gärna gör på sin fritid och kanske är det till kaféer flickorna går efter skolan när pojkarna går till fritidsgården. Kanske kan det också vara så att de pojkar som inte går till fritidsgården, eller till ett kafé, istället mekar med fordon eller andra tekniska saker. Att meka är en aktivitet som i huvudsak pojkar ägnar sig åt och också något som ökar mellan sjuan och nian.

Fokusgrupper med barn

Sex fokusgrupper har genomförts med barn i år 1-3 på några skolor i Västerås. I fokusgrupperna har diskussioner förts kring vad barnen tycker om att göra på sin fritid, vem som bestämmer vad man ska göra, varför man gör det man gör och om det finns några skillnader mellan vad flickor och pojkar gör. Vid de första två tillfällena genomfördes fokusgrupperna i könsblandade grupper, vid övriga tillfällena delades flickor och pojkar i olika grupper. Anledningen till att en uppdelning gjordes var att flickorna försvann i de blandade grupperna och hade svårt att komma till tals. Antalet barn i grupperna har varierat från fyra till tio stycken.

Fritid efter skolan

Trots att antalet deltagande barn är under 30 stycken uppvisar de en stor bredd när det gäller aktiviteter de ägnar sig åt på sin fritid. Det sträcker sig från oorganiserad fritidsaktivitet till aktiviteter på fritids och organiserat idrotts- och musikutövande.

Dator- och tv-spelande är en aktivitet som bedrivs i stor omfattning bland både pojkarna och flickorna. Användningen av internet är framförallt förknippad med att spela gratisspel. Internet har också en viktig kulturell dimension då YouTube med videor, men framförallt musiken som finns där, är mycket uppskattad. Två pojkar börjar med att förklara att de inte spelar dator speciellt mycket, men att de använder datorn för att lyssna på musik och se på filmer på YouTube. På internet går det också att titta på bilar och motorcyklar, men att "titta" på internet verkar inte vara så utbrett bland barnen. Det uppstår också en förvirring i en av grupperna om vad man gör när man surfar, det förefaller som att alla inte är vana vid begreppet vilket tyder på att denna aktivitet inte är speciellt utbredd i den här åldern. En flicka säger att hon brukar kolla sin e-post, vilket hon är ensam om.

Spelandet, oavsett om det är på datorn eller tv-spel, visar sig vara viktigt i barnens sociala samspel med varandra. Vid två tillfällena uppstår diskussioner om dels att ett spel är dåligt och att den ena pojken inte kan förstå varför den andra kan fortsätta att spela detta spel, och dels när en grupp flickor diskuterar hur långt de har kommit och om någon har klarat hela spelet. Att spela tv- och datorspel är en självklarhet för barnen, det är ingen som uttrycker att de inte spelar eller inte har tillgång till att spela.

Vem bestämmer?

På frågan om vem som bestämmer vad barnen ska göra på fritiden finns det en skillnad mellan hur pojkarna och flickorna svarar. Ingen av flickorna uttrycker att de kan bestämma helt själva vad de ska göra på fritiden. En flicka berättar:

"...om jag måste vika tvätt eller nåt sånt, eller viktiga saker, då får jag inte göra vad jag vill"

En annan flicka säger:

"...sätter på TV:n och då brukar pappa säga att jag hela tiden tittar på TV, så måste jag göra något annat."

Det är viktigare för pojkarna att uttrycka självständighet och att de själva bestämmer vad de ska göra på sin fritid. Flera av pojkarna svarar att det bara är de själva som bestämmer vad de ska göra på fritiden, vilket inte någon av flickorna gör.

Något som är intressant är också vilket utrymme barnen själva upplever att de har. I en av grupperna berättar flickorna att det på fritids nästan bara är pojkar i gymnasalen.

"Det är bara fotboll där... Och det gillar dom jättemycket."

I den fortsatta diskussionen framkommer att det finns utrymme för flickorna att vara i gymnasalen, om de är många.

Anledningar till aktivitetsutövning

Ett genomgående svar från både pojkarna och flickorna om varför man utövar en viss aktivitet är att det är roligt. Att en aktivitet är rolig betyder dock inte att det är den enda anledningen till att barnen börjar med en viss aktivitet. Några pojkar uttrycker att det finns positiva hälsoaspekter med att idrotta, man får muskler och blir smidig. En flicka poängterar att det är viktigt för henne med idrott eftersom det får henne att må bra. Det är inte många av barnen som uttrycker att de börjat med en viss aktivitet på grund av kompisars intressen. Däremot så verkar det, i intervjusituationen, väckas flera intressanta idéer om nya aktiviteter. Främst har detta visat sig genom att barnen har sagt att de vill prova på en aktivitet som någon annan nämner att de utövar eller visat intresse för att utöva. När det gäller just varför man ägnar sig åt olika aktiviteter så tar alla barnen upp anledningar till varför man ägnar sig åt idrott. Det är bara ett barn, en pojke, som kommer in på ett annat område när han säger att det är bra att pyssla eftersom man kan göra saker man behöver, till exempel en låda att ha tejen i.

Norm och avvikelser

Utifrån fokusgrupperna går det att se att det finns normer kring vad flickor respektive pojkar bör göra på sin fritid. Vi kan kalla det för en *fritidsnorm för pojkar/flickor*. Det som omfattas av fritidsnormen kommer från de svar som barnen har gett på frågor om aktivitetskillnad mellan pojkar och flickor. Dessa kriterier för vad som är en fritidsnorm är alltså satta av barnen själva. Fritidsnormen, vad pojkar eller flickor bör göra definieras ofta av barnen som det som *inte görs av det egna könet*. Just vad barnen uttrycker att det egna könet *inte* gör är även av intresse för att se om det finns möjligheter till att avvika från detta. En fritidsnorm för pojkar framkommer mycket tydligare än för flickor. Det blir tydligt när barnen själva säger *"...det gör flickor men inte pojkar"*. Typiska aktiviteter som anses ligga utanför pojkars fritidsnorm är sminkning, gymnastik, intresse för handväskor och färgläggning av figurer.

Dessa aktiviteter uttrycks som *mycket* typiska för flickor och som något som inte utförs av pojkar. Avvikandet har bestämts av framförallt pojkarna men även av flickorna. De pojkar som har gett uttryck för avvikelse från pojknormen, har dock fått komma till tals och de har inte hånats eller skrattats åt. En pojke säger till exempel att *"flickor sminkar sig, det gör inte pojkar lika mycket"* varpå en annan pojke berättar att han brukar använda läppstift ibland. Barnen uttrycker egentligen inte något specifikt som skulle vara avvikande för flickor att göra. Det närmaste vi kommer detta är när en flicka poängterar att det kan finnas flickor som vill spela typiska killspel och att det är helt okej.

Flickorna diskuterar sig fram till sina svar tillsammans i gruppen i mycket större utsträckning än pojkarna. Svaren från pojkarna kommer hela tiden snabbare och mer direkt. Flickorna pratar om könsskillnader mer utifrån *"jag tror..."*. Det förekommer *"jag tror..."* även bland pojkarna, dock inte i samma utsträckning. En grupp med flickor reflekterar över sina svar under diskussionen av frågan om skillnaderna mellan flickor och pojkar. Denna diskussion leder till att det som de först menade var könspräglade aktiviteter kanske inte är könspräglade i den utsträckning de först trodde.

Ett liknande resonemang förekom även i en pojkgrupp när flickors sminkning åter kom på tal: *"Flickor försöker sminka sig och vara snygg och allt de å så går dom med kompisar å allt"* En annan kille svarar då att pojkar faktiskt också går med andra pojkar och försöker vara coola. Även pojkarna lyfter med andra ord fram likheter mellan flickor och pojkar under diskussionerna.

Avslutande diskussion

Vad barn önskar sig i julklapp säger en del om vad de tycker om att göra och önskelistor kan på så sätt spegla flickors och pojkars liv på ett lite annat sätt än vad som gjorts genom denna kartläggning. Nedan följer två autentiska önskelistor från en elvaårig pojke och en åttaårig flicka inför julen 2010.

Figur 17 | Två önskelistor inför julen 2010 av en pojke 11 år och en flicka 8 år.

<ul style="list-style-type: none"> • Nintendo DS: Lego Star Wars complete Saga, Lego Indiana Jones2, Mario kart, Fifa 11, Harry Potter 7 • Wii: Harry Potter7, Fifa11, Wii fit plus, NHL Isapshot • Fifa11 på playstation2 • Laptop • TV • Dragon Ball nr 7, 10, 11, 12,13, 15, 20, 22, 24, 25, 27, 28, 34, 36, 37, 40, 42 • Pengar • Mjukis byxor (Adidas) • Biobiljetter • En upplevelse 	<ul style="list-style-type: none"> • Svarta glans-thights • Adidas skolväska (hållst ska den vara svart, brun-svart eller vit) • Top Model • DS spel (hållst Mario, Hello Kitty & Littlest Pet shop) • Örhängen (gärna ganska så långa) • Absolute-skivor • Biobiljetter • Topluva där det står BAD HAIR DAY (hållst svart eller vit) • Att jag får börja på stepp och musikalteater på Liz balettskola • Filmen ”Ponyo på klippan vid havet” • Våffeltång till håret • Taveldukar man kan måla på • Hannah Montana-filmer • En cool scarf • Pengar • Kläder stl. 134-140
--	---

På sätt och vis kan dessa två önskelistor ses som en illustration i miniformat av resultaten både från den generella kartläggningen och från fokusgrupperna och det råder knappast några tvivel om att den första listan kommer från en pojke och den andra från en flicka. Både pojkar och flickor spelar dataspel, men pojkar spelar lite mer och är mer sport- och äventyrsinriktade medan flickor är mer relationsinriktade. Både pojkar och flickor är filmintresserade och ser gärna film både hemma och på bio. Både pojkar och flickor önskar sig pengar och kläder, men flickorna är mer intresserade av detta och är också mer intresserade av att delta i kulturaktiviteter och att skapa själva.

Oavsett vad pojkar och flickor, män och kvinnor gör eller vill göra och varför så är det viktigt att stadens resurser fördelas på ett jämställt sätt. Inledningsvis ställdes följande frågor:

- Hur ser fördelningen av ekonomiska resurser ut mellan pojkar och flickor respektive kvinnor och män inom området?
- Är kultur-, idrotts- och fritidsanläggningar och verksamhet tillgängliga på samma villkor för båda könen?
- Hur ser vanorna ut och hur är intresset för olika aktiviteter ur ett genusperspektiv?

Resultatet visar att dessa frågor kan besvaras på olika sätt beroende på perspektiv och frågan är om en jämställd resursfördelning per automatik innebär en jämställd fritid.

Fördelning av ekonomiska resurser och tillgång till anläggningar

Det är viktigt att se till att varken kvinnor eller män förfördelas på grund av kön. Kultur-, idrotts- och fritidsutbudet ska vara rättvist fördelat. För att få en överblick över hur det ser ut med detta har vi i kartläggningen tittat på i vilken omfattning kvinnor och män nyttjar olika anläggningar och på andra sätt får del av de resurser staden fördelar. Vi har också tittat på föreningsbidragens fördelning utifrån andelsförhållandena i de föreningar och inom de olika aktivitetsområden som omfattas av bidraget. Om vi ser till hela fritidsutbudet så nyttjas det till 52 procent av män och till 48 procent av kvinnor. Männerna är i majoritet när det gäller idrott och friluftsliv och kvinnor i majoritet när det gäller kulturområdet. Om vi slår ihop alla anläggningskostnader som rör dessa tre områden så handlar det om ungefär 250 miljoner kronor som kommer föreningar och invånare till del. Om vi ser till hur dessa fördelas mellan kvinnor och män så visar det sig att resurserna fördelas helt jämt, 50 procent till männen och 50 procent till kvinnorna. Utifrån denna beräkning förefaller det med andra ord som att kvinnorna får lite mer av den totala kakan än de borde få utifrån proportionalitetstanken och männen får då lite mindre. Något som är intressant är dock att när föreningsbidragen läggs till så ändras proportionerna till att faktiskt fullt ut motsvara det proportionella förhållandet, det vill säga att 52 procent av de ekonomiska resurserna kommer männen till godo och 48 procent av de ekonomiska resurserna kommer kvinnorna till godo. Utifrån detta kan konstateras att på ett övergripande plan fördelas stadens ekonomiska resurser på ett jämställt sätt när det gäller kultur-, idrotts- och fritidsutbudet. Detta förefaller också vara fallet när det gäller tillgänglighet till anläggningar av olika slag.

I sammanhanget är det dock viktigt att komma ihåg att även om resurserna fördelas jämställt på en övergripande nivå så kan det ändå, som vi sett, förekomma skeva fördelningar på en lägre nivå. Därför räcker det inte att enbart se till helheten utan man måste också hålla koll på vilka effekter exempelvis bidragsfördelningen får i praktiken. Det här gäller även bokning av exempelvis träningstider. På ett övergripande plan fördelas tiderna jämställt när det gäller de lokaler som bokas via staden. På en lägre nivå kan dock fördelningen vara skev, varför även detta kontinuerligt bör följas upp.

När det gäller stadens fördelning av resurser till fritidsområdet sett ur ett jämställdhetsperspektiv så är det dock inte helt självklart hur eller var man ska titta. Å ena sidan kan det tyckas lätt: om vi bara ser till att kvinnor och män får del av resurserna i samma omfattning som de nyttjar dem så är det jämställt. Å andra sidan kan det diskuteras om det verkligen är jämställt bara man ser till att pengarna fördelas proportionerligt. Det är viktigt att befintliga resurser fördelas rättvist så att de kommer både flickor och pojkar, kvinnor och män till del; men minst lika viktigt är att se till att alla har samma möjligheter att utifrån sina individuella preferenser välja vad man vill ägna sin fritid åt.

Vanor, intressen och verksamheters tillgänglighet

Som vi sett i den här kartläggningen så finns det tydliga tecken som pekar på att de aktiviteter barn börjar med som små, det är också dessa aktiviteter de blir kvar i. Den könsfördelning som finns bland de yngsta barnen står sig även när barnen växer upp. Här bör man ställa sig frågan om det verkligen är så att alla barn får samma möjligheter att prova sig fram i det stora utbud av aktiviteter som finns eller om normer och mönster i samhällen fortfarande styr oss i en högre utsträckning än vi kanske riktigt vill kännas vid. Hur är det till exempel med den lilla femåriga pojken som tycker det är roligt att åka skridskor – hur stor är chansen att mamma och pappa tänker: vi kanske skulle höra med konståkningsklubben om de har några barngrupper? Hur kommer det sig att golfklubbarna inte har fler småflickor bland medlemmarna och varför lånar inte pojkar lika mycket böcker som flickor och hur kan det komma sig att flickor inte spelar el-instrument? Att luta sig tillbaka och säga att flickor och pojkar har så olika intressen och självklart får min flicka eller pojke prova precis vad h*n vill, det håller inte i längden. Hur många fyraåriga pojkar vet att det finns barngympa och hur många femåriga flickor äger en hockeyklubba?

Det är svårare för pojkar att kliva utanför normen och göra sådant som anses vara flickigt. Flickor har på så vis större rörelsefrihet och större möjligheter att prova sig fram. Att det är så här är ett tecken på att det fortfarande är det pojkiga och manliga som utgör normen. Flickor kan göra pojkiga saker utan att det anses avvikande, de strävar mot normen, medan pojkar inte kan göra flickiga saker utan att riskera att bli retade och hamna utanför när de rör sig bort från normen. När flickor bryter mot det förväntade mönstret så byter de inte ner sig vilket pojkar gör om de väljer att lämna pojkbanan och göra något som förknippas med flickor och flickiga egenskaper. Att det fortfarande är så här framkom tydligt i fokusgrupperna och det syns också tydligt i föreningarnas medlemsstatistik. Det är fortfarande okej att vara pojkflicka men det är inte okej att vara flickpojke. Det här är ett problem som också behöver lösas för att barn ska kunna vara i första hand barn och för att vi ska närma oss en fritid där det är våra individuella egenskaper och intressen som avgör vad vi gör och inte kollektiva mönster.

Det fortsatta arbetet

Hur man bäst jobbar för att lyckas med detta är något som måste diskuteras och där är det viktigt att involvera föreningar, föräldrar, kulturinstitutioner, studieförbund med flera. Ett sätt kan eventuellt vara att erbjuda prova-på-aktiviteter riktade till föräldrar med yngre barn. Ett annat är att uppmuntra föreningarna att tänka till över den egna situationen, hur den ser ut och varför. Hur föreningar och offentliga verksamheter presenterar sitt utbud behöver också uppmärksammas. Det här är viktigt inte bara i de verksamheter som domineras av det ena eller det andra könet utan det är också viktigt att även de som har en jämn fördelning funderar över hur det kan komma sig för att på så sätt kunna fungera inspirerande för andra. Här kan till exempel konstateras att både gymnastikföreningen och studieförbundet vuxenskolan lyfter fram vikten av enkönade grupper i verksamheter som har en stor dominans av det ena könet. I verksamheter där det är en mer jämn fördelning mellan pojkar och flickor, till exempel simning, verkar detta inte vara lika viktigt. Ytterligare ett sätt är att medvetet använda föreningsbidragen i jämställdhetsfrämjande syfte.

Källförteckning

Blomdahl, U, Elofsson, S, Öhman, J (2003) *Får flickor de sämsta träningstiderna?* Stockholm: Forskningsenheten Idrottsförvaltningen Stockholms stad

CEMR (2006) *Europeisk deklaration om jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå.* (antagen 12/5 2006 i Innsbruck)

Dagens Nyheter 20091007 <http://www.dn.se/ekonomi/kvinnor-dominerar-sociala-medier-1.968613>

FoU-rapport 2007:6 *Analys av träningstider inom föreningsidrotten –en studie av sju lagidrotter sett ur ett ålder- och könsperspektiv.* Stockholm: Riksidrottsförbundet

FOU-rapport 2010:1 *Användning av idrottsanläggningar -en studie av tillgänglighet till och fördelning av tider i idrottsanläggningar ur ett jämställdhetsperspektiv.* Stockholm: Riksidrottsförbundet

Kalmar kommun (2009) *Hur många flickor och pojkar kommer till fritidsgårdarna?*

Riksidrottsförbundet (2005) *Idrottens jämställdhetsplan.* Stockholm: SISU

SCB, pressmeddelande från SCB 2007-06-19 Nr 2007:180
http://www.scb.se/Pages/PressRelease_206810.aspx

Statens kulturråd (2008) *Kulturen i siffror 2008#6. Nya kulturvanor. Svenska kulturvanor i ett 30-årsperspektiv: 1976-2006* Stockholm: statens kulturråd

Stockholmsenkäten 2010 *Temarapport – Skola och fritid 2010 årskurs 9*

Ungdomsstyrelsen (2006) *New Game. Om unga och datorspel.* Ungdomsstyrelsens skrifter 2006:2

Västerås stad (2009) *Utvärdering av projektet Kultur i vården – daglig stimulans och meningsfull vardag.* Dnr: 2009/1033-KSS-064